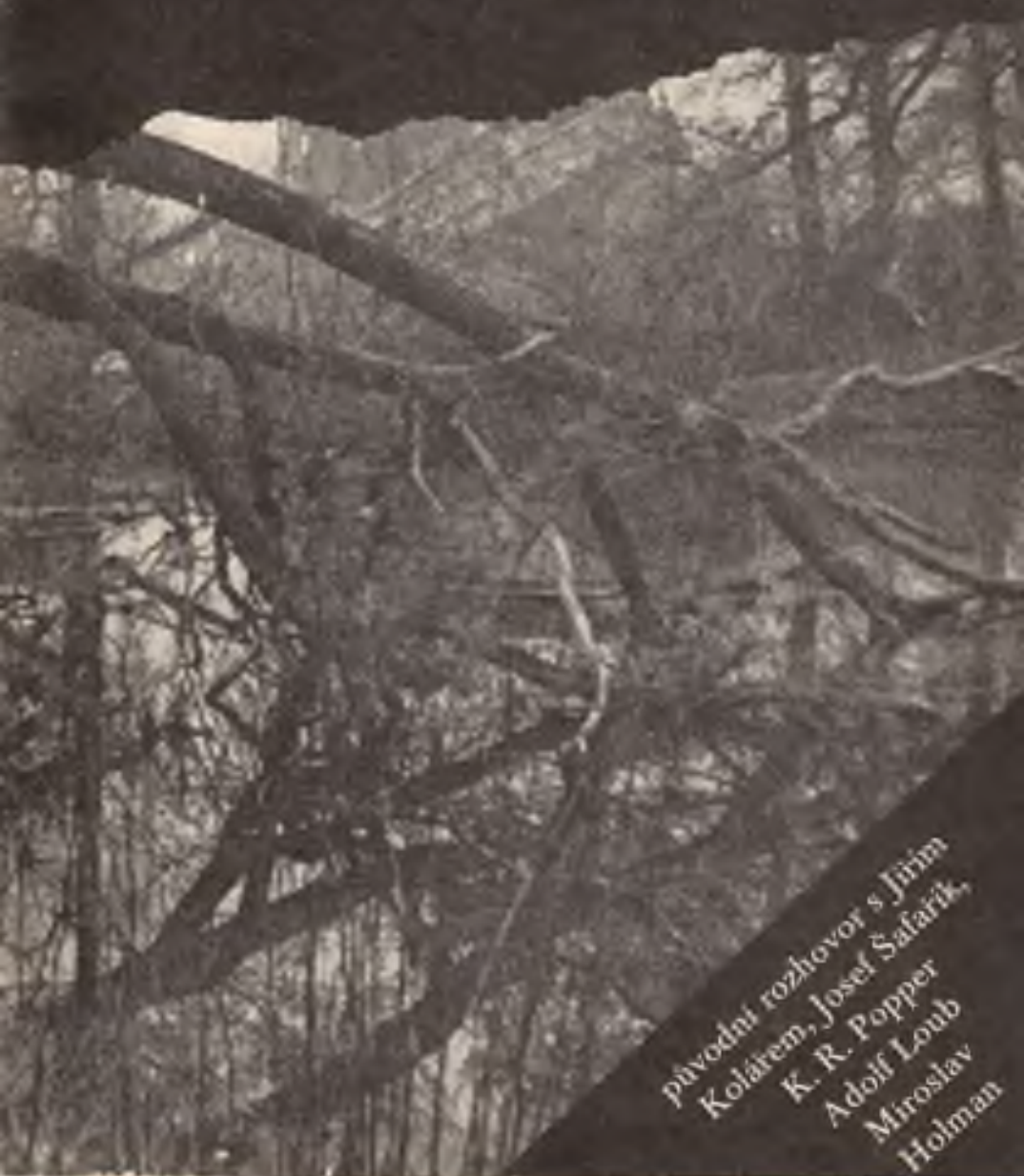

archA

4/89

poezie / próza / kritika

původní rozhovor s Jirím
Kolářem, Josef Šafařík,
K. R. Popper
Adolf Loub
Miroslav
Holman

Mefistův monolog

Mé rodiště je ráj. Kdo myslí, že jsem doma v pekle, klame se ke své škodě. Těžko ovšem věřit, že projekt ráje počítal s ďáblem. Nicméně započítáno je v každém plánu započít svět rájem, aktem dovršení. Jaký to nápad vynést a posadit člověka rovnou na vrchol, kde, má-li se pohnout a nezkamenět v pomník, může jen padat! Stvořit život v neporušeném a nepomíjivém stavu, v němž, nemá-li zcepenět, může se jen narušovat, chátat a mřít! Stvořit odvěsnou bytost, která, nemá-li zešílet z věčného zírání na dokonalost, musí se vzepřít a ze svého opitomujícího nepřetržitého ano, ano! se jednou osvobodit vášnivým ne, ne! Ráj jako v zakletí uspaný zámek Šípkové Růženky! Bylo třeba prince, aby svým polibkem probudil celé to sádrově utuhlé panoptikum k životu. Za to mě nazvali ďáblem, satanem, belzebubem, duchem lži a zla!

Nu, nad tím jsem se víc smával než čertil, lži a zlem ses mě nauctival dost a dost... až tam nahoře žárilil a láteřilil. K zlobení měli věru popudů až až, když ti měli pořád odpouštět to, čím jsi mě častoval, a povytahovat tě znova a znova zpátky, oč jsi se spustil se mnou.

Nepopírám, žeš mě trochu dopálil, jak sis na mě zachytračil, když jsme sjednávali ten tvůj faustovský kontrakt. Šlo ti to podezřeले lehce. Ta smlouva není přece maličkost, říká: Patří smrti a svět bude patřit tobě! — Ale ty sis myslel: Proč by se něco takového nemohlo dohandlovat s duchem lži? Lže-li, co riskuju? Buď mi svět patřit nebude, a pak mě smlouva nezavazuje, anebo já smrti patřit nebudu, a pak mi nádavkem padne svět do klína. Chytrácky vymyšleno, což! Jako všechny ty bajky o hloupém Honzovi, který přelstí chytrého čerta: všechny shodně vypovídají, že pakty s duchem lži ponechávají vždy zadní vrátka, která umožňují nakoupit a vytratit se bez zaplacení. — Takhle ďábel utíe nos ještě na tyátru Goethově, když z pouhé licence básnické a proti vši logice a spravedlnosti objeví se zčista jasna deus ex machina a vyveze zasloužilého pana inženýra Fausta sedačkovým výtahem za chvalo zpěvů andělských až do nebe.

Snadnost, s jakou hloupý Honza přechytračí smrt, není než snadnost, s jakou člověk přechytračí sebe. Chápu tvůj šok, když sis uvědomil, že garantem naší smlouvy není žádné bájesloví, ale věda; tím paktem jsi totiž přísahal na vědu, a ta je expert smrti na slovo vzatý, který žádá zadní vrátka, žádnou Himmelfahrt, žádné honzovské chytristiky nepřipouští. Svět se uskutečňuje v pádu a všechna existence v něm je práce smrti. Věda ví, že stačí ponechat věci padat a rozpadat — dávno před Galileem a moderní analýzou to učili atomisté v Řecku — aby zjistila, co lze vědět a co lze mocí. A mluví-li dnes filozof o životě jako „pracovním k smrti“, papouškuje jen, co je od počátku poznatkem, či axiomem, jak chceš — vědy, které je evidentní, že jinak než k smrti ani pracovat nelze. Smrtelnost je index energetického potenciálu. Jak víš, nepatří to jen o živém: každá věc živa i neživa — až do buňky a atomu — představuje latentní třaskavinu schopnou vyprchat v čistou energii sebezníčováním. Všechno smrtelné a zaniknutelné — a jen smrtelné a zaniknutelné — lze

zapráhnout do práce. Tím víc produkuješ, čím víc se stravuješ; tím víc máš, čím méně jsi; tím více je svět tvůj, čím více ty jsi smrti.

Zajisté, také náboženství mluvilo o pádu a rozkladu v prach, a nebyla to jen hra se slovy. Je to pád existenciální, pád vědomé bytosti do smrti, jako pád fyzikální je pád nevědomých těles do smrti, fyzik mluví o „smrti tepelné“, o entropii, ale ta zahrnuje to i ono. Pro Genezu pád do smrti byl následek hříchu, který se odpýkával prací, ale věda odreaagovala hřích a ví, že pád do smrti není stav hříšnosti, ale sama pracovní síla.

Člověk je zvláštní kreatura. Napřed mě nazve ďáblem, duchem zla a lži za to, že prý skrze poznání jsem ho připravil o ráj; dnes mě překřtívá na Prométhea jako dobrodince lidství a čeká, že ho tím poznáním přivedu do ráje zpět. Z toho ten bizarní paradox vědeckotechnické revoluce: Vzestup pádem! Entropií k Utopii! K životu pítvou! Destrukci stvoření k rekonstrukci ráje! Fabrika jako rekonstrukce destrukce přírody; posedlost fabrikou ve vesmíru, fabrikou ve společnosti, fabrikou v člověku.

Bizarní paradox, který znalo a pěstovalo již náboženství a na který zašlo: prací k smrti život po smrti. Umrskáním smrtelného k nesmrtelnosti, nebytím k bytí, sehopením k Bohu. Pěkný vděk Stvořiteli! Dals mi život, tu ho máš obratem zpátky, poraď si s ním sám! Že flagelant spekuloval se smrtí, to samozřejmě chyba nebyla; s ničím jiným se totiž reálně spekulovat nedá. Chyba byla v absurdním kalkulu zužitkování smrti výnosem po smrti. Hotové perpetuum mobile! Sám sebe tahat za vlasy z vody!

Nietzsche se jednou zastavil v úžase před krávou fascinován jejíma moudrýma očima a olympským klidem uprostřed hysterického světa, měl pocit, že je na stopě mysteriózní hádance života. Náboženský vizionář ji řešil tak, že prohlásil krávu za posvátnou a nedotknutelnou. Ale kterémusi neobyčejnému obyčejnému chlapíkovi při pohledu na dobytče blesko hlavou: sňal intuitivně pochopil život jako agregát na zužitkování smrti. Pod symbolem HP stal se anonymním svatým industrializovaného světa. V den, kdy sis uvědomil, že pád do smrti není hřích, ale pracovní síla, strhl jsi staré posvátné signum IHS [Jesus Hominum Salvator nebo hoc signi vinces] a nahradil je novým: HP [Horse Power] — dnes všemí bez rozdílu uctívaným a zbožňovaným.

Že síla koňská nabyla tak rychle vrchu nad silou božskou, to nutno přičíst prostému faktu, že prvá znamená produktivní zužitkování smrti, kdežto druhá naprosté promrhání smrti. Jako bys vodu, stavidly nadržanou, pustil v prvním případě na turbíny, kdežto v případě druhém rovnou a zbůhdarma do odpadu. A čekal, že jestliže prvá koná ordinární práci, druhá vyvolá divy. Credo, quia ab surdum. Flagelant byl mlynář, který pouštěl vodu do odpadu místo na lopaty kola. Prý „nedbal o ovoce svých činů“, ale to je tlach, jeho nároky na ovoce byly naopak enormně přemrštěné a co hůř! — zhořle nereálně: očekával zázrak. Mělo se mu dostat světa rajskeho jen za to, že se zříkal tohoto. Koňská síla zvítězila nad božskou, protože mlýny měly naprázdno. Věda vznikala, protože není činu s efektem záhrobním.

Vědeckotechnická éra počala, když si člověk — tvor s mentalitou od-

souzenec k smrti — uvědomil, že není moci, která disponuje nesmrtelností, či vlastně jen ten, kdo disponuje smrtí, má moc. Moc k čemu? K odkladu exekuce, k „Ještě ne...!“ jako jedině útěše a úspěchu odsouzenec k smrti. Od počátku byla moc, disponující smrtí, spojována s ďáblem, ale ďábel nemohl, než co dopustil Bůh; platil za jakéhosi exekutora pod pravomocí Boží.

Nedívím se tedy, že konec Boha neznamená ti ještě konec ďábla; naopak rozumělo se ti samo sebou, že neexistuje-li Bůh, není možné, aby ďábel neexistoval. Tím náboženství nekončí. Ještě Thomas Mann mi dává říci ve své faustiadě, že jsem jediný, kdo náboženskost zaručuje. Vskutku, Bůh není k nalezení. Deus absconditus, ale s ďáblem se beseduje a pláče jako na táckách. A na obrátku, už ne zloduch, ale dobrotisko, Prométheus, či co.

Jak by ne! Jak jinak s tím, kdo nás má v hrsti! Za vlády boží chudoba, umráškování života, odvrát od světa byly ctnosti, které tě kvalifikovaly pro nesmrtelnost. Dnes chudoba jako memento mori nese jméno bída a s ní cejch méněcennosti, diskvalifikace a zatracení. Dějiny **spásy** světa skončily, počínají dějiny **spásání** světa jako prodlužování „ještě ne!“, jako odklad exekuce odsouzenec k smrti. Chudoba předurčovala ke spáse; bída eskortuje k šibenici. Absurdní devize světce: nebýt, proto být věčně, vystřídává devize Faustova: nebýt, proto dobýt a mít, totiž mít kulisu zastírající výhled k popravišti. Bohatství a moc — atrapa ztracené nesmrtelnosti. A hromadění je bez mezí, jako nesmrtelnost — třebaže atrapa — je bez mezí, je bezmezná **spásání**. Růst potřeb, konzumu — náboženství mentálního odsouzenec k smrti; nemít potřeb rovná se heresi, nestoudností... Nemít potřeb, toť lémež nemít charakter. A tohle náboženství jsem ti já měl garantovat? Za IHS nad vrata kláštera lepit HP nad vrata fabriky? Proto Prométheus...? Nefixlujme se slovíčky! Byl jsem nazván duchem lži, třebaže jsem vždycky pojmenoval věci pravým jménem. Pravda vítězí, protože poražený je vždycky lhář. Pravda platí za trofej vítěze a já jsem tu byl jen na to, aby někdo mohl pořád vítězit, ať už mocnost nahoře nebo hloupý Honza dole. Cožpak někdo poslouchá, co říkáš? Každý jen dává pozor, z jaké mocenské pozice to říkáš. ta je jedinou a celou vahou pravdy. Kdybych neviděl, jak můj prestiž náhle stoupl, nenamáhal bych se mluvit. Snad i slovo ducha lži bude mít na chvíli váhu pravdy.

Povím Ti něco nad slunce jasněho, a přece utápěného do tmy nevědomí; Co pro odsouzenec k smrti je uhrančivým středem života a světla je přece **kat**. Jsí nasáklý katovou přítomností až do nejmenší tkáně své nesmrtelnosti. Tvůj existenciální problém je kata neznat, a přece do něj na setkání nevráží. Praktikovalo se to tak, že na veřejnost vystupoval vždy jen v kukle barvy krve, která převtělovala smrtelníka v pekelníka. Jako zakuklenec lokalizuje všudypřítomnou smrt. Kdysi vykázan za městské zdi jako smrt na řetězu, dával obci klidně spát a nekalé živly držel v uctivém odstupu. Popravčí vrch určoval přesně místo, které umožňovalo člověku obcházet smrt a dávalo pocit bezpečnosti, nevybočil-li z řádných cest. Popravciště — toť modus vivendi mezi odsouzenecem a smrtí: dokud nejsi eskortován sem, exekuce nehrozí. Z toho plyne zlaté pravidlo: mít na své straně kata — v tom je vše! Kat činí z moci pravomoc, ze zvůle řád, z násilí spravedlnost, z telecího mozku poslední in-

stanci pravdy, dobra, krásy. K této legalizaci je kvalifikován právě jen kat — zabijec z profese, nikoli z přesvědčení. Všechna boj o moc spočívá v úsilí odsouzence k smrti získat kata na svou stranu.

Není jiného nástroje energie, síly, moci než v zužitkování smrti, to platí o přírodě, o fabrice, o monarchovi. Příroda se k smrti vyžívá, fabrika upracovává, a monarcha disponuje smrtí prostě tím, že zaměstnává kata, opatruje si sílu, energii, moc tak, že smrt zcizuje a vykořisťuje. Anatole France si zavzpomínal, že soudce bez čteníka je jen ubohý snílek; tu ti připomenu, že i všemohoucímu soudci na nebi se stalo osudným ne to, že posílal na popraviště nevinné, ale jen to, že si k tomu vypůjčoval kata od moci světské. Neobešel se bez toho ani při exekuci vlastního syna. Moc, třebas i nebeská, která nezaměstnává kata, nedisponuje smrtí a nemá tedy ani moc před smrtí ochránit. Mít kata na své straně, v tom — pro odsouzence k smrti — je vše.

Ano, vím, že můj prestiž se vysoko vyhoupl následkem klamně představy, že po mrtvém Bohu já podědím kata. Ale z toho tě musím vyvést; není zvlášťch antagonistů nad ďábla a kata. Kontraktem s tebou chtěl jsem ti všít, že patřit smrti je být ničí, nepatřit nikomu než sobě, osvobodit se z moci bohů, monarchů a katů, a sám svou svobodnou mocí být, k smrti se cele vyžít, ne dát se moci zcizit a zneužít. Nejenže katem nejsem, ale mým nejvlastnějším posláním bylo od kata i galejí tě osvobodit. To a nic jiného chtěl jsem ti říci vědou — jsem přece Lucifer, Světloňoš, ne, Smrtihlav — a proto a pro nic jiného byla ti zjevena smrt, dáno vědomí smrti. Ale ty jsi smrt pro sebe nezužitoval, nevyžil ji, neosvobodil se, tys prostě na smrt onemocněl a jako člověk — tvor chorý smrtí — hledáš, kdo by tě uzdravil, z lidství vyléčil, zbavil člověka jeho choroby — koho? Anděla? Zvířete? Když tě boží nedokázali uzdravit od člověka jako **anděla** chorého smrtí, čekáš teď od ďábla, že tě uzdraví od člověka jako **zvířete** chorého smrtí.

Ale ty jsi zparchantěle zvíře; chceš být osvobozen od člověka, ale ve jménu člověka; chceš být odlidštěn, ale lidsky, humánně. Jsi zvíře, které se děsí zvířete v druhých: odtud všechna morálka jako předpisy pro druhé. Traumatizován smrtí pendluješ mezi dvěma excesy: džunglí v sobě a koncentrákem zevně; mezi carpe diem a galejemi; mezi bordelem a kasárnami. A já mám být garantem bordelu, jako je kat garantem koncentráku. V Sigmundu Freudovi máš specialistu na člověka jako chorobu zvířete; objevil, že zdroj vši rozkoše je v sebezníčení, v destrukci, v sadismu, v perversi, a že ty demony uvnitř vyvolává koncentrák zvenku. Ale to je jako dokazovat, že líc mince je příčinou jejího rubu. S tím ani oním nemám nic společného. Chtěl jsem Tě vědomím smrti probudit k síle a svobodě, umocnit v tobě potenci kosmotvornou, jakou je příroda, která přece není smrtí chorá, naopak zdravá, silná, tvořivá, ale ty — nemocný smrtí — jsi na útěku před smrtí a nejlepší úkryt ti nabízí katův stín.

Zemře-li Bůh, říkali bohobijci, podědí člověk; zemře-li Bůh, opakovali bohomilci, podědí ďábel. Nepodědil jeden ani druhý. Zemře-li Bůh, podědí císař, ten, který se uvolí zaměstnat kata. Člověk je ochoten hájit jen tolik svobody, kolik jí sám v sobě má. Zaslouhuje právě tolik násilí, kolik ho snese.

Šetřit ho pod tuto míru znamená korumpovat ho. Zbav ho despotie, kterou sám nad sebou dopouští, a vzápětí dopustí jinou. Je třeba brát s rezervou jeho nářky nad útlakem: dá vždy přednost diktátu před odpovědností rozhodovat sám. Být manipulován — atrapa spásy v éře vědeckotechnického mesianismu. Kdyby moc musela spoléhat jen na násilí, byla by bezmocná; spoléhá na něco zrovna opačného mentálnímu odsouzení k smrti fundamentálního: na konformismus, na svůdnost komfortu pro mrtvé žaživa.

Přizpůsobivost realitě je adaptabilnost existenci pod šibenici. Věšíš, adapтуješ se; věšen, jsi adaptován. Mocenská hierarchie je prajednoduchá od prvopočátku: směrem vzhůru rab, směrem dolů dráb. Kdo absolutně poslouchá, bere svou odměnu v tom, že absolutně rozkazuje: odjakživa devíza zupákova.

Ruku v ruce Prométheus a kat civilizují přírodu: Prométheus tím, že zuchtování smrti ustavuje v princip ekonomický, kat zase v princip právní. Prométheus smrt z hospodářňuje; kat smrt umravňuje, donucuje ji „konat spravedlnost“. Člověk je „zvíře domestikované katem“.

Kat nevdechčí za svou existenci žádným tak zvaným „poměrům“, nějakému „milieu“ a vnějším podmínkám, proto také žádnou změnou poměrů nelze ho existence zbavit. Kat se líhne a je živěn v lidském nitru jako chorobná obranná reakce člověka — zvířete traumatizovaného vědomím smrti. Kat sugeruje faktičnost všemoci, která disponuje smrtí, s kterou se však na rozdíl od slepého zabíječství přírody lze dohodnout, kolaborovat s ní, podílet se na ní a opatřit si tak iluzi vlastního vlivu na „ještě ne!“, na odklad exekuce. To dává pochopit, proč člověk je schopen a ochoten zaručit existenci a uctívat jako všemoc cokoli na nebi, na zemi, pod zemí, co se nezdárá adoptovat kata.

Než se rozejdeme — a jak vidíš, my se opravdu rozcházíme — chtěl bych se zbavit ještě jednoho falešného nářčení, na které i Goethe naletěl, když mi připsal na vrub vynález potištěného papíru, zvaného peníze. Garantem peněz nejsem přece já, ale kat. Peníze jsou prostředek, jak zložit tvou sílu, a pak tě té síle podrobit. Penězi dáváš souhlas, abys byl znevolničen sám sebou. V penězích se zříkáš moci, kterou jsi, za moc, která se ti propůjčuje z benevolence toho, kdo zaměstnává kata. Platnost peněz platíš neplatností sebe; za peníze podstupuješ císaři své přirozené právo disponovat svou smrtí, svým životem. Lačnost peněz je touha bezmocných moc mít, s protekcí kata se na ní podílet. Peníze se stávají mocí neviditelnou přítomností kata; bez něho uzamykáš v trezoru jen hromádku smeti. Peníze — ať v kapse kohokoliv — jsou permanentním hlasováním pro všemoc císařovu; neznají opozici, jen kolaboraci. Nakolik existuješ penězi, natolik existuje císař, lhotejno v jaký kostým přestrojený. Peníze jsou poukázka na protekcí moci disponovat smrtí, odtud imunita peněz vůči svědomí, či — jak se říká — peníze, ať namočené v čemkoli smrdutém, nesmrdí. S penězi v kapse okouší i otrok iluzi svobody a lidské důstojnosti. Harpagon je nejsolidnější pilíř císařovy moci a odpovídá jeho logice, že když je okraden, křičí, že ho zabili, a volá po katu, nevolá po ďáblu. Chytrý vládce ví, že lépe lze ovládat člověka strachem o peníze, které má, než lačností peněz, které nemá. Peníze jsou sekularizovaná svátost a výdělkářství je novodobý rituál, profánní náboženství, permanentní referendum, aby

po mrtvém Bohu dělí císař. Co se ve výtěžkářské společnosti tváří jako náboženství práce, není než magie peněz, mystika moci. Peníze jsou sebeúčtou a sebevědomím odsouzence k smrti, nejkvalitnějším papírem pro kulisu zastírající výhled na popraviště. Ve výtěžkářské společnosti memento mori trhá díry do kulis a devaluje peníze v makulaturu.

Snad jsi uhodl, že k tobě promlouvám na rozloučenou, neboť vskutku na rozdíl od všech vybádných faustlád my se nakonec rozcházíme. Neskončí to tedy tím, že si tě odnesu do pekel, to je ostatně nesmysl, na peklo si lidé vždycky stačili sami; ani to neskončí nějakou goethovskou Himmelfahrt, nebe vymřelo a je tam — ne jako, ale doslova — po vymření. Není také třeba, aby tě někdo vysvobozoval ze spárů ďáblůvých, jak se navyklo říkat, protože, vězíš-li v nějakých, jeho to nejsou. Vědomím smrti dostalo se ti svobody volby a tys přede mnou dal přednost katovi. Skončí-li to peklem, nespílej Luciferovi; neboť od pekla — proti vši fámě — se ďábel distancuje.

Pochop dobře, co ti teď povím: S Luciferem ses účastnil hry; s katem inscenuješ krvavé jatky. Naše tak řečená smlouva tě nezavazovala k ničemu jinému, než k čemu tě zavazuje čistá věda: vzdát se absurdní představy, že zužitkování smrti skýtá rentu po smrti. Ale tebe to poznání traumatizovalo místo osvětilo. Zakazuješ si vidět, že všechny úspěchy a pokroky v tomto světě dějí se na pozadí základního neúspěchu, v úběžníku propadlístě v nic, že touže sllou, kterou ty dobýváš a vlastniš svět, smrt vlastní tebe, že konečná suma všech tvých zisků je nula, že nejsi než vycpanina z plín — atomů, loutka hry, v níž o nic a o nikoho nejde, a kde nic není skutečnějšího než nic, a kde všechno, co víš, víš o ničem, a kde poslední moudrost všeho vědění je, že dvě a dvě jsou čtyři. Chováš se prapodivně: nadýmáš se pýchou nad svou vědou, ale zároveň povyšuješ slepotu a hluchotu na podmínku své existence, čili nepochopil, že parametry vědy jsou přesně parametry hry a že věda ti nabízí svět jako *teatrum mundi*, kde se máš vyžít bezbolestnou hrou jako postava v divadle, která se děje, aniž je, tj. která svou roli se bezezbytku vyžije a stráví, jako třaskavinová prskavka, která se realizuje vybuchujíc a vyzařujíc v nic. To byl celý obsah a smysl toho tvého pověstného „úpisu ďáblu“, kterým svět patří tobě a ty patříš smrti. S Luciferem inscenuješ svět jako bezbolestné divadlo; s katem jako krvavé popraviště lešení. Jen tvor smrti chorý místo osvícený mohl dát přednost katovi přede mnou a obětovat tak reálné vyžití za vidinu přežití, za darwinovsko-prométheovské fantasmagorum vzestupu pádem, entropií k utopii, pitvou k životu, destrukcí stvoření k rekonstrukci ráje etc.

Čistá věda, jak ji znáš ode mne, neříká ti než toto: Jediná pravá, tj. realizovaná utopie na této zemi, jediná spása pro člověka osvíceného vědomím smrti, je Božské Divadlo. Umění, náboženství Krávy jako božské hry: jediné zužitkování smrti, kterým se vrchovatě k smrti vyžiješ, takže už nečekáš nic, a nikoli k smrti zruinuješ, takže potřebuješ věčnost, aby ses z toho sebral. Život je hra, osud jako umělecké dílo, svět jako božské *teatrum mundi* — to usmířuje smrt, vyráží jí koso z kostlivých rukou. Faustláda Thomase Manna mi nekřivdí, když mě kupluje s uměním. Ale tento hamsovní patricij, a proto umělec se špatným svědomím, mystifikuje druhé i sebe, protože když v umělci

zatrácuje ďábla, zamlčuje nebo neví, že v měšťákovi adoruje kata. Kdo nic nečeká od umění, čeká všechno od kata.

Hlupáci a křivé huby rozšířili o mně fámu, že prchám před křížem. Blbosti! Prchám před krví. Jsem poslední ručitel, že kříž je křížem a ne šibenicí, že Kulvarie je božím divadlem a ne jatkami, že smrt je moment božské hry jako každý jiný, a ne hrůza z katovské exekuce. Vstupem kata divadlo končí, i divadlo božské. Divadlo kata provokuje; hra neprolévá krev: když na jevišti padá hlava, sypou se piliny, či atomy — v hantýrce vědy. Kříž jako rekvizita božské hry dokazuje bezzubost smrti; adorovat Krista, toť tropit si šaška z kata. Žes vpustil kata na theatrum mundi, dopustils, aby hra se zvrátila v exekuci, božská postava na kříži ve zohavenou mrtvolu na šibenici. Kat je přímý opak hry, ruší ji a ničí tím, že ji bere doopravdy. V této souvislosti mluví Elie Faure o bezmoci četníkův, a vskutku, uniforma je imunita proti humoru a božské ironii. Řekové tomu dobře rozuměli, když každou trilogii tragédie zakončovali ještě hrou satyrskou: teprve tím bylo jejich divadlo náboženstvím, božskou hrou. Bertrand Russel v jednom z mála kromobyčejných stavů své mysli řekl o Řecku, že mělo tolik geniálních lidí, protože mělo neschopnou policii. Když aténští pleticháři odsoudili Sokrata k smrti, nebylo ani kata k exekuci, proto Sokrates, mělo-li být spravedlnosti učiněno zadost, musel si to obstarat sám. Jaká to anarchie! volají advokáti římského práva, které bez četníků je jen ubohé snění. Ale nad takovou svobodou i v samé smrti ještě měl by se ti roztřást mozek: ta je totiž výsadou účastníka božské hry.

O Řecku bych dodal, že mělo neschopnou i teologii, nedovedla dokonce ani vymyslet ďábla, takže mi nezbylo než tam žít jako jeden z bohů. V kterém koutu vesmíru dojde kdy ještě ďábel tak spravedlivého ocenění?

Všude jinde mě cejchují a volají na boží soud jako Zloducha, Satana, Pokušitele, Svůdce... a ty — Faust — máš být při tom korunním svědkem a exemplárním případem. Jenže právě ty jsi můj exemplární nezvedenec, někdo svedenec. Křesťanství mě vydává za vtělení nejtěžšího smrtelného hříchu: pýchy! Ale tys mi naopak předvedl příkladnou ukázkou a konečný efekt toho, co v křesťanství platí za nejvyšší ctnost a co se nepřesně nazývá pokora, přesně však pýcha pokory: míním mentalitu pomíjivé plevy, která se má za hodna, aby pro ni umírali bozi, aby přežívala nesmrtelné. Hádám, že to je tvá poslední honzovská chytřistika jak přelstít čerta, jak najít zadní vrátka ve faustovském kontraktu s ním. Avšak ani prométheovsko-darwinovský úspěch tak závratný, jakým je přežít nesmrtelné, nemění pranic na platnosti naší smlouvy, kterou ses předurčil smrti, smrti — jak teď vidím — vskutku pekelné: Boha jsi přežil, ďábla přežiješ, kata nepřežiješ.

A tak tedy adieu, a — na neshledanou!

Josef Šafařík — nar. roku 1907 v Prostějově. Vystudoval techniku v Brně. V roce 1947 dostal cenu nakladatelství Družstevní práce. Řada jeho filozofických prací je v rukopisech. Vydal: Sedm listů Melinovi [esej, 1948].

1.

Mnohovýznamovost není záležitostí pouze vůle, není stavěna jen na destrukci a fragmentarizování, nemusí ještě vznikat uspořádáním taktů vzniklých kompozitních prvků..., a přesto z vašich výtvarných prací i z básní, deníkových textů vystupují „příběhy“ — rozhovory minulého s přítomným, živého s neživým. Je za tím touha po porozumění, a nejen se sebou samým? Nebo — jak mnozí tvrdí — je to hra? A pak tedy jaká, když odhalujete nové a nové vrstvy, kdy zbavení zjevného smyslu vytváří nové, kdy „neviditelné“ zlepšuje viditelnost?

— Podle mého Sokratovo — poznej sám sebe — vyjadřuje pravdu dotazovaného. Protože jen v odpovědi na otázku, je jedno zda vlastní nebo cizí, života nebo světa, poznáváme sama sebe, Platonovy dialogy jsou toho věčným svědectvím, to nebyla hra, ale „nezbytí“ nalézt odpověď. Dialog nelze vést s názorovým zabíjákem nebo slovním řezníkem, abych užil silné pojmenování... a razítkovat hrou, to byla nemoc 60. let... komedie je název pro nesdělitelné, co se musí odehrát, co se odehrává, nemá se zpodobňováním nic společného... Postihnout jakýmkoliv způsobem to, co nemá začátek ani konec, je nezbytnost pro filozofa jako pro umělce, všimněte si, jak z filozofie vymizel duch přímé rozpravy, přímého dialogu...

2.

Jak zpětně vnímáte padesátá léta a jejich vliv na vaši práci? Nezačalo zde vaše „osvobodování se od jazyka“? Nezesílilo právě pod tlakem doby (a zdánlivě v rozporu s ní) vaše hledání nových prostředků k zachycení mnoho-
vrstevnatosti reality, reality z povrchního pohledu nečasové?

— Byla to nejen padesátá léta, ale všechno, co jim předcházelo, vlastně celý můj život.

Od seznámení s moderním uměním, ať jsem byl okouzlen čímkoliv, mě stále znepokojovaly mezníky (tehdy jsem se pokoušel psát) posunu básnictví někam jinam než jen cosi vypsát, a když mi Jan Fatočka ozřejmíl to, čemu říkal „dějiny poetična“, vyslovil vlastně vše, co mi ukázalo cestu kam jít, a tak jsem začal od Adama, od vzniku písma, prvních záznamů atd.

3.

Prohruzen uprostřed noci otevřete oči a zaslechnete jméno: František Halas?

— S milovanou bytostí žijeme vedle v noci, Halasovo jméno mě neprobouzí, ale varuje „potopou“ před potopou, před utonutím...

4.

Po letech hledání, objevování, „přemýšlení prací“, musí zákonitě na povrch vystoupit nejzákladnější a nejpevnější body tvorby i života. Smím se na ty vaše zeptat?

— Představte si kloučka, který ministruje v kostelíku rodného města a svítne vám, kde asi pramení má bohabojnost, potom mně musíte uvěřit, že se často stýkám se zemřelou matkou, otcem, sestrou, že sedávám s mrtvými přáteli, že také já chodím poslouchat vyprávění slepého Homéra... že všichni ti, kteří mně pomáhali a drželi při životě, nejsou pro mě jen jména mého obdivu, mé úcty, jména milovaných bytostí...

5.

Které omyly byste nejméně přál mladé generaci?

— Nevím, neomylnost je často poznamenána šrámy opatrnickví, závislosti, ohýbání, kličkování, prdelkování a dokonce chamtivostí, jak radit lidem, kteří se narodili a poznali co je žít v zemi, kde styk s pravdou jako tlumočnicki nejlidštějšího je ztracen, kde je smysl slov předepsán, míra spravedlnosti úředně stanovena, moudrost hodnocena v podatelkách a strážci řeči se rekrutují ze strážců pořádku? Musel bych nevidět, že se tam mouka mele z novinaového obilí, víno lisuje ze sádrových hroznů a med sbírá z vyfotografovaných květin, nesměl bych vědět, že čím méně pravdy nebo spravedlnosti, čím méně svobody, tím víc a víc papírů...

[Připravil Antonín Bezděk]

BLANKA KOSTŘICOVÁ

Zimní zkouškové období

Při podvečerní procházce v lese se přede mnou otevřel obraz téměř klasičsky kýčovitý: Na světlemodrém ještě nebi se ve výšce orámované tmavými smrky už rýsoval měsíc, lehce zastřený mraky. Zastavila jsem se na kopci a zadívala se na tu scénérii. Racionální složka mého ducha byla již celodenní činností značně unavená, takže přestávala kontrolovat složku emotivní, a účinek úplňku dopadl přímo na takto osvobozené a obnažené smysly. Zapůsobil na ně (ten mrazivý měsíc silnou impresí poněkud foglarovského rázu (jak se ještě z posledních sil a marně snažil zlehčit celou situaci unavený rozum): V tom okamžiku jsem ucítila, že se ve mně něco spojilo, spojil se věcerejší úspěch v lyžařském závodě a dnešní ranní trénink s tím, že jsem odpoledne byla schopna pochopit další část nových teorií o současné české syntaxi, a spojování pokračovalo od této povrchové roviny konkrétních a přítomných zážitků hlouběji dovnitř, ke všem prožitým pocitům, myšlenkám a událostem, které bych sice v tu chvíli stěží dokázala vyjmenovat, konkrétně popsat nebo vůbec verbálně uchopit, ale které se ve mně najednou intenzivně ozvaly, při-

hlásily se k mému současnému životu jako jeho organický a harmonický komponent, tak pevně do něho začleněný, že ho už nemůže vytrhnout, vyříznout ani odehnat vůle má ani kohokoli jiného, protože to, co se stalo, to už nejen bylo, ale taky je... Přítomnost s minulostí, nádhra s hrůzou (ale té hrůzy bylo podstatně méně, měsíc svítil hlavně na pozitivní stránky mého života), nemoc i síla, duch i tělo, nadšené studium bohemistiky, která mě přitáhla, vtáhla a posléze úplně pohltila, i lyžařské běžecké tréninky závodní sportovkyně, jarní lyžařská soustředění v Tatrách i následující návrat z hor na milovanou fakultu, po jejíž — pro mě v jistém smyslu posvátné — půdě jsem pak kráčela s lyžemi v ruce a s ruksakem na zádech, vzrušeně přitom prožívající to surrealisticky podivuhodné setkání dvou neuvěřitelně nádherných životů, které mi oba plně patřily, prolínaly jeden do druhého a vzájemně se udržovaly v rovnováze, splétaly se v celistvý copánek mého života; kolegové a přátelé z fakulty i kumpáni od dětského míče, podzimní ohničky a procházky barevným listím s mou nejprve nejlepší kamarádkou a později životní přítelkyní; třebovské vánoce s pyramidami sněhu, s voňavým cukrovím v kufru pod starodávným otomanem v kuchyni, vánoce s divokým sáňkováním na prudkých kopcích za městem a s prababiččiným vyprávěním o válce v „šestašedesátem“; fantazie i realita, Karel May, Foglar, Ransome a Alexandre Dumas s Agathou Christie i Hrabal a Kafka s Buninem, Welnerem a neznámým autorem prózy Tkadleček; Braqueova zátiší a Pollockovy abstrakce i třebovské obrázky pana Tomše, and so on, etc., atd., to vše se slévalo v homogenní monolit vlastního života, jehož omezenost a zároveň absolutní nekonečnost jsem v tu chvíli vnímal.

Nekonečnost plynoucí především z nepřetržité kontinuity lidského ducha, neboť v tu chvíli jsem se uvnitř propojila nejen sama se sebou, ale i se všemi duchovně spřízněnými lidmi všech dob; splynula jsem s nezníčitelným proudem lidského myšlení, který vytryskl jako malý pramínek kdysi pradávno, v okamžiku, kdy člověk poznal, že je člověkem... A pramínek se v průběhu tisíciletí rozlil v mohutnou řeku, jejíž tok je nepřetržitě posilován miliardami přítoků z pramínků dalších lidských myšlenek, v řeku, která má sice i svá slepá ramena, ale nadobro vyschne až se zánikem lidstva nebo lidství v lidstvu...

A nekonečnost se před tím zimním nebem nedala paradoxně omezit a spoutat dokonce ani hranicemi lidské existence, které přesáhla směrem k vesmíru... Byla jsem vtahována měsícem nahoru a zároveň jsem se plnila čímsi zdola ze země, na níž jsem pevně stála, a to cosi zdola byl můj život, stejně jako to, co proudilo nahoru k měsíci, a obojí se přese mě propojovalo, stala jsem se trubkou propojující dvě lžiště monumentální konstrukce, vodičem, kterým prochází elektrický proud mezi dvěma opačnými póly, a vesmírná věčnost skrze mne protékala.

A na zpáteční cestě musel uznat i můj znovu proclitnuvší rozum, že při tom stručném resumé vlastní osoby ve vesmírném kontextu jsem toho možná poznala víc než jindy za dlouhé hodiny studia a četby s jeho „rozumovou“ asistencí.

Petrovy vlasy

Asi tak dva dny předtím, než jde k holiči, mívá Petr nejhezčí vlasy, krásnou umytou patku spadající do čela právě maximálně přípustným způsobem. Jeho vlasy jsou momentálně krásné, avšak v následujících dnech by už byly příliš přerostlé; snad by se podle toho přesného okamžiku maximální krásy dalo určit, kdy bude nutno zajít k holiči, přesně od toho bodu, kdy krása dosáhne vrcholu, začíná totiž nutně osklivět. Maximálně rozvité květiny, které jsou na vrcholu své krásy, začínají rovněž spět k osklivosti, opadávají a vadnou; stejně tak banán je nejchutnější těsně před okamžikem, od něhož by začal hnit.

Ohýbané nohy

Ti barbaři nechali ten stůl stát na chodníku v dešti. A vlastně ani stát neležel na boku ve sněhové břečce a lilo. Krásný tmavohnědý stůl s ohýbanými nohama. Stůl z dob, kdy ještě lidé měli čas a náladu dělat stoly s ohýbanými nohama, jejichž ohnutí nemělo žádný rozumný účel, jenom stůl učinilo krásným a vdechlo mu ducha, ducha doby, ducha domova a útulnosti.

Neměla bych v sobě dnes už sílu dělat na něčem ohýbané nohy, ani potřebný čas bych tím neztrácela, ale mít takový stůl v pokoji, při každém usednutí k němu by bylo možno se pohledem na jeho ohýbané nohy promítnout do doby, kdy se tyto nohy dělaly na všem, nejen na stolech a židlích, ale i ve zcela běžných každodenních činnostech je bylo lze najít; obchodníci je vkládali do svého jednání se zákazníky, kuchařky jimi zdobily své pokrmy, pekaři housky, každý jimi ozdobil sám sebe, a to nejen zvenku, ale i zevnitř; každý nosil v sobě aspoň zlomek těch ohýbaných noh, a tím byl propojen s ostatními, kteří ho v sobě měli také. A přes ten zmoklý stůl jsem se i já propojila s těmi lidmi, s našimi předky, z nichž jsme vyšli, generaci od generace stále víc a více ztrácejíce ony zlomky ohýbaných noh, které postupně z nás vymizely úplně, a my jsme se stali bezohledně a bezostyšně přímými, avšak přímými jen do jisté míry, dokud totiž není nutno uhnout, jenže pak to už není ušlechtilý oblouk starodávných noh, ale pouze ohnutí, které nezkrášluje a přitom znemožňuje užitečnost.

A když jsem to domyslela, najednou mi došlo, že už jsem tenhle stůl do svého pokoje natrvalo získala, kdykoli se teď mohu promítnout přes jeho nohy někam úplně jinam, ačkoli vlastně ne jinam, ale spíš někam hloub, blíže k sobě samé a tím i k ostatním a vůbec mi v tom nebrání takzvaná skutečnost, že hledím na kovové trubky trčící z umakartové desky, která spolu s nimi tvoří Módní novinku — stůl Radek.

Ante scriptum:

Můj přítel z lyží mě požádal, zda bych snad nemohla jemu i manželce vysvětlit alespoň základy anglické výslovnosti; neznají žádnou řeč a chtějí jet do Švédska a potom i do celé Skandinávie, budou mi po návratu prý všechno vyprávět. Honza jen nevěděl, kdy by mohl na „lekci“ přijít — má rozsáhlé

hospodářství v nedaleké vísce, denně tam musí být, vrací se do města až po půlnoci . . .

Došlo mi; řekla jsem, že tedy přijedu.

Pochroumaná chalupa z neomítnutých cihel nenápadně vsazená do svahu. Klišovitě se v něm krčí. Do přilehlé stodoly se vejde malý traktůrek zapřažený před fúru sena. Košem chalupy rozlehlé. právě pokosené louky, seno, seno. Na loukách, v stodole, na sukni, ve vlasech. Křupavé, voňavé, všudypřítomné. Určeno k spasení pro čtyřicet šest ovcí a jednoho berana.

Před časem se táhl až k nedalekému lesu lán obilí, Honza se Zdenkou jezdili po něm na traktůrku, svázeli obilí do stodoly, mlatili; a na sousedním lánu dělali totéž, jenže jinak, zaměstnanci zemědělského družstva, dvě doby vedle sebe, řekla Zdenka. Pak se ale dal Honza na ovečky a s obilím byl konec, už to nestíhal, proto i chalupa teď takhle vypadá, nic už pak nestíhal; víš, na záchod musíš do lesíka za chalupu, nezlob se, měli jsme škopek, ale ten nám prasknul, pravila.

Ohrazené pastviště za lesíkem je ve svahu, ovečky se pasou jak kamzíci v horách, z dálky je rozpoznat jen obřímí skalku, ve které občas nějaký kámen se pohne, hlasitě zabečí. . . Po louce pod ohradou rozevzláté běží malý kluk. Dohánějí traktůrek pomalu vlekoucí fúru sena. S volantem traktůrku obratně zachází nenápadný řidič. Táta.

Jsem Jan Šimůnek. Chovatel ovcí, pěstitel obilí. Hospodář, chcete-li. Sekáč. Pastevec. Samotář. Bývalý závodní lyžař. Řidič. Dobrý, říkáte. Já mlčím. Pasu a stříhám vlnu, kosím a suším travu. Řídím traktor jak auto na ledu, když jedu na lyže. Nemůžu k tomu teď už dodat nic, necítím potřebu vyřknout slovo ku stvoření obrazu svého, neboť teď jsem ten, který jsem.

Všechno je. Louky, les a ovce. Stodola, chalupa, traktor a prostor. To všechno taky. Ale hlavně život je.

Mýju si po práci ruce a obličej v ledové vodě u pumpy. To není stylizace, to je očista. V kuchyňce prohrábnu černé kudrny hřebenem a usednu za stůl. Obřadnost je zcela bezděčná, průvodní, nejsou to gesta převzatá z nadsady, to je skutečnost přítomné chvíle.

Na kamnech stojí plechová nádoba s vodou. Na dně rez. Máš-li žízeň, je tu voda. Napij se. Rez nerez. Nechceš-li, budeš žíznit dál; jiná možnost není. Tak to je. Skutečně. Ztiš se a zklidni. Jednej jen podle své vůle a uvážení. Máš vše, co potřebuješ.

Mám vše. Víc mi neřeba. Není proč se uskovňovat, nepotřebuji prostě. Mám a jsem. Jsem, a proto mám.

Jsem otec a syn, manžel a bratr svého bratra v Praze, pracuji v Sigmě a bydlím v bytovce, dívám se na televizi a běhám závody do vrchu, občas i lyžuji, chystám se do Švédska. . . Ale to všechno jindy. Teď sedím u stolu ve věkem zatuchlé kuchyňce, přišel jsem z luk po odpolední práci, jsem svěží, umytý, pod tričkem žilnaté bicepsy sportovce a hospodáře, štíhlý a vysoký, zbystřený prací, vzduchem a ledovou vodou; v kamnech už praská, ačkoli je červen, v chalupě syrovo, voda se ohřívá. . . Jsme . . . Tak povídej.

Řeknu vám, jak se čte I am, your are i they are, a vy mi pak řeknete všechno...

Jak Pavel hladí kočku

Ještě jsem asi nikoho neviděla hladit kočku tak, jak to včera dělal Pavel. Většina lidí hladí zvířata buď bezmyšlenkovitě, spíš jen ze zvyku, protože se to dělá; jiní zas hladí zvíře láskyplně, mazlí se s ním. Pavel hladil kocoura — soustředěně.

Seděli jsme spolu na terase a povídali si, ale když přiběhl Ferda, skočil Pavlovi na klín a Pavel začal s hlazením, odmíčila jsem se s pocitem, že bych hovorem Pavla v jeho činnosti rušila. Asi to byl pocit správný — i Pavel totiž mlčel, hladil Ferdu a byl v tom hlazení celou svou bytostí, nebylo to ono bezděčné přejíždění srstí, při němž člověk může dělat ještě téměř cokoli; Pavel v tom okamžiku nemohl dělat už nic jiného, nemohl ani mluvit, snad ani přemýšlet — prostě hladil kocoura a tím byl plně zaměstnán. I Ferda asi poznal, že je mu věnována mimořádná pozornost, a začal spokojeně příst.

V tu chvíli jsem se ocitla ve svém častém stavu přejicné závidliv. V duševním rozpoložení, v němž jsem upřímně nadšena existencí lidí, kterým se podaří vložit sebe sama do svého počínání natolik, že dosáhnou — byť třeba bezděčně — působivého (a tím i příznivého a pozitivního) vnějšího efektu; a zároveň těmito lidem jejich schopnost začnu tak trochu závidět. Jenže v témže zlomku okamžiku, kdy závidět začnu, zase přestávám: tím, že jsem (snad) pochopila, uviděla, že vznikl artefakt (neboť okamžiky, kdy se člověk při jakékoli činnosti plně vydá ze sebe sama, artefakty — třebaže neřizovatelnými — nepochybně jsou), jako bych se zároveň na jeho vzniku nebo aspoň realizaci spolupodílela: stávám se jeho účastníkem, komponentem a vnímatelem zároveň a vím, že ten, kdo dobře vidí, prožije téměř totéž co ten, kdo tvoří... A někdy možná nejen „téměř totéž“, možná dokonce i víc: zcela bezděčný tvůrce artefaktu často vidí své jednání pouze v jediné, první rovině jeho faktického významu a dopadu, neuvědomuje si a tedy ani neprožívá jeho další dimenze, jež se pak realizují a zhodnocují až ve vědomí senzitivního diváka či posluchače, který se tak stává z vnímatele vlastním tvůrcem.

Blanka Kostřicová — nar. 1961, absolventka FF UP v Olomouci. Žije a pracuje v České Třebové.

tichoučké tryzny

tma ho zasypala;
pracně ji stířasal se zešedivělých spánků,
v kterých se najednou rozrostla améba
ozvěny, jako by úrodné ticho už mělo na kahánku;
ani jediná z hvězd se neprodrala,

aby se paprsku přidržel, když už mu narostly voňavé blizny rukou;
nubá deska stolu, rozčepýřený blok jednoduše črtaných obrazů,
klíšťata fantazie zaseklá do vazů slov...;
tichoučké tryzny

za mrtvé básně!
zvlášť za polihřbívanou do březnového deště
a dlouho po soumraku, ale ještě s krví na slabice!
— až na dno hrobečku visely vlhké třásně;

černá hodinka

stmívání: to se ze všech směrů sletují droboucí černí motýli
na černou hodinku?
v hříbě proměněná si přitáhni podpínku,
neboť se prostor zapotácí jako opilý

chlap! — proti očekávání dívka nejbliž okenního šera říká: to žeru!
rozdávala jsem
přiliš marnotratně z toho mála, co jsem
a bůhví kde neberu,

co schází?
studentka gymnázia z mansardy protějščího domu zas rozsvítí jedinou žárovku,
aby kdekdo viděl, že už má milence i pohovku
a všichni tři umějí — být nazí!

kamenitý svět

prý: ptát se! jenže: potkáš právě vědouce,
zlomený jak vino?!
spusť už podkasanou sukni, Kolombíno
na schůdku maringotky jedoucí

z naší vsi!
spusť sukni aspoň u božích muk...!
„příteli, šance není prostitutka a víra v betlémského samozvance...?“
sběhlí psi

venčí jazyky, příležitost chce být chlípnou;
kamenitý svět:
zpocení koně přes horský hřbet
táhnou maringotku a možná hned kousek za vrcholem — scípnou!?

uteču se k muzicírování

x-tou z řemeslně uhnětených bystek
(graficky věrně „vyvedenou“ na pisoárech),
obnažovat srdce na bulvárech
pro konejšící dlaně gymnázistek —

matečná buňka včelího plástu,
Atlas užitečný bicepsy —
výt se psy
pro větší slávu čubčího trustu
(: přímoúměrnou počtu kriminálů)?!
jako skřivan — pískám na píšťalu —
se uteču k muzicírování:

o modré obloze, o zemi pro snílky
píjící ze studánky,
než do čisté postýlky
ulehnou k milování!

heja!

pod oknem denně chodívá muž mého stáří
s dospělou idiotní dcerou;
nevím proč ta dívka ve mně evokuje kousek zeleného drnu s primavernou,
nad níž se vášnivě páří

nahodile sběhlí psi?
mírně pokřivené dolní končetiny
šouravě obkračují číslí promlčené vlny,
zřítelnice houževnatě vykrajují elipsy

do předmětů, pro něž nemá jména
toto novorozeně duší, tělem žena;
žádná epopeja

dvojice, jež tehdy v sobě shledala tvůrčí aspiraci!
ta dívka umí jenom paci paci
a křičet heja!

padaná jablka a Rimbaud

„to ten věcerejší vítr!“ pochopili,
když nezbývalo, než sbírat do dřevých pytlů,
{pomůže vích slámy: menší tam, tu sporý, síly

bratru tak za pět prstů!} — nasýtíli
úložný prostor nové ladi
a, nemajíce spády k umění, podnapili se;

„... samá voda!“ říkám jim potom,
nešlo o Rembrandta, ale o Rimbauda;

b á s n í k zůstal vážený!“
„jak mohl nebýt na ženy??!“

světáctví maloměsta

pod žádoucí mentální hladinou
(pokaňkanou pívni pěnou)
škebli vášní povážlivě rozchlípenou,
hodinky digitální:

reprezentuje světáctví maloměsta;
rozparek sukně po stydkou kost
napovídá, jakou perspektivu má host,
jemuž je bližší košile než vesta;

rodíče, kteří vůbec nedospěl ve fotelích vily,
jsou natolik zaujatí vlastními cíly,

že nepostřehnou rozdíl mezi dcerou a běhnou!

Rustíko a Alibech

zbožňuji věk bosých dětí
a drobných kradmých dobrodružství:
úsměvné podupávání v sobě objevovaného mužství,
paže zaoblující se pro objetí;

uzoučký srpek v letní tůni vesmíru:
to dívčí naděrka zítra dospělejší! —
na polštářku gejši —
šitém na míru —

nabízíme naše nahé kůže ! dech
(v Dekameronu Rustíko a svůdná Alibech!)
a Měsíc couvá, zbabělec,
na nebeský pekelec;

byla do větru

byla opravdu do větru;
 a ten se k ní neměl jako obilka k plevě;
 záhy, nucena k zveřejňované slevě,
 přehlížela, kolik je do metru přízně;

žíznilo po všem příjemném,
 vyprazdňovala napoleonky jako sklínky od hořčice
 v těsnách kompozice života;
 před kým schovala

strach, že ztratí, čeho se zdálo na každý prst trs!
 to se ještě stáří nedralo skrz

nepokojnou kůži
 a ti, kteří odcházeli, házeli na pošťáť růží!

(prosinec)

kdeže je masopust!
 m o c Šašků si hraje na Krále
 mrtvým koutkem úst
 ve fiktivní Katedrále!

výkaly za gesty!
 havranů jltřlivé kašky —
 septické protesty
 na zmrzlém těle Laňky;

(formani)

až když u b i j í povalené tělo
 valacha
 vyštípenou loukotí,
 vyproští čtyřkolý vůz
 příslovečných určení
 a — vrhnouce pěstmi jak kameny,
 o něž po setmění zakopli —
 močí do příkopu
 hloubeného zapadajícím sluncem
 „o p r á v n ě n o u“
 třídní nenávisť:

jak se stát prorokem?

říká se, že doma není
nikdo prorokem;
leda by 1) plýtvál obrokem
při krmení

koní partajní stáje,
2) dvoukolák smradlavé existence
vlekl s nevymezenou objektivitou pomatence
organizovaným humbukem Máje,

3) byl vzat a) na vědomí,
b) na míru.....
(: to se z kupy předtíštěných papírů
vezme jeden, oviduje a — zlomí!)

(tři doby)

1.
mítling psychopatů
s časovým tématem
„Zploštělý svět kantýnské
vymáhající spropitné za toleranci“
svolává k Neduživému zřídlu
nížepodepsaný Huňáč;

karbol
a ti prozíravě koprnicí
(stafáž ve hře za úplatu!)
nad urputnou kyčlí
LADY s muskulaturou mužatky,
kterou majitelsky poplácává
zámečník odkudsi z Letňan
nebo redaktůrek z Lomu u Mostu;

v lodžií za obůrkou
(nad níž je tehdy patrný pastelový přičel
duhy)
právě obušky dementují průkazný masakr
té v sedýlku!

v paušálním patosu
 (s příkonem na celé oslí uši)
 pak ratifikují
 Rekviem pro smíšený sbor
 a všechna mužná léta mé generace;

2.

sentence o kálení
 otevřela výčet přítomných homologií:
 ještě několik ran a rán
 a dotloukli se pomíjivostí;

v metelci —

mající svůj pakatýlek za skuhrání —
 selhal kompars přechodného manipulanta;
 pomístní osvětlenci

znovu přijímají parfemovaný náhubek
 bezkřídleho pedanta
 a eklatantní spropitné za výpravná tlumočení
 doktríny následníků následníka;

pramička inflace
 nápadně připlouvá
 prolukou
 po zdecimované opozici;

3.

opět ústa
 naložená akribií s víšněmi
 prolnula hypertenzí běžence
 nacpaného do lůžky k zpotvoření,

ústa posedlá alegorií imitace
 a efekty předsevzaté broučklády,
 ústa vysílávající maxima
 mezi smradlavými stehny závislosti,

té zánovní vnady
 zkomercializovaného společenství;

z jí zasvětných okrásků poezie
 se vypotacují básně
 s vypoulenými zornícemi kalamburů
 : vypovídat o chorobě!

o Bohu

ano, tehdy: po extatickém rozhovoru
 zdolouhavého usínání...
 „bratře, nedostává se mi krve!“
 [t.j. protní svojí žilu!]:
 běží ke mně, stojícímu na měsíčním kýlu...
 ...a žádané je k mání

a ještě krůpěj přes míru barví červánek;
 ... tak je to s mým hněvem k člověku:
 má se k útěku
 před jeho bolestí; ... pro džbáněk

chladné vody jsem se vydal pod ty
 nejopozdilejší hvězdy a nahnul si
 žíznivě; řekl jste mi:

Bůh se stal věčným proto, že stvořil
 člověka;
 ...?!!?... vytrvale ji se
 na nikoho nečeká

na této zemi!!!?

(neprozíravý!)

pro lesklou oblinu plodu
 neochutnáš **jádra!**
 poluuje,
 blábolíš: BUDOUCNOST!!

je to jen jiné kurvě
 stehna obtahující hadra!
 o jinou márnici
 otlučená kost!

(autobiologie)

je podmračené: hned
 se lépe dýchá!
 ...od sklípku k sklípku
 zelených plic země,
 plný lidských špatností,
 bujejících ve mně
 ze slizů a mazů
 hrudi i břicha,
 tou-
 lám se, bytost
 nenárokující si stylizova-
 nou biologii,
 vydržuje si
 totožnou fóbli
 pro totožnou
 příležitost;
 nehodlám se
 ospravedlňovat;
 „povyražení“
 je sotva úměrné množství hřšných násirah
 života, v němž, více než
 kde jinde, není
 prominutelné
 „neumět se chovat“
 (:škrťící
 prostranství,
 zuřivý páter ubíjí i zlatou
 monstranci!):

Moi — m ê m e !

Motto: Sociologie je nám dlužna nestydatou upřímností rodičů nestydaté zvědavostí dětí.

Nejsem si jist, zda by se bývalo bylo něco nestalo, kdybych se ne-narodil. Narodil jsem se a nejsem si jist, zda proto se nic nestalo.

Mohl jsem být míněn jako boží trest, zrovna jako jeho vtělená do-brota. Veřejnost bude zřejmě více zajímat, jak jsem se povedl. Známí se shodují na tom, že něco mám po mamě, něco po tátovi. To, co jsem si sám pro život přinesl, bude buď nepatrné, nebo nesmírné.

Dodnes postrádám motiv své existence. Popírám možnost zplození bez motivu, neboť málokterý zločin se páše ex abrupto. Jen můj vrozený stud

měl sílu omezit rozpínavou zvědavost, jejíž posedlost je koneckonců extenzivní. A tak jsem rodiče i sebe nevystavil možná oprávněné lítosti.

Jsem dítě čtvrtelní noci, lichého dne i měsíce. Osud mi nedopřál sourozence; asi proto bude existovat?

Jestli i u mé kolébky stály sudičky, rodiče netvrdí. Ani já si nejsem jist, měl-li jsem kolébku. Zato houpací kůň mi utkvěl v mysli; zhotovil mi jej dědeček proto, že jsem ho neměl rád. Uměl dřív, než jsem se naučil lhát. Je mi to líto, ale všechno člověk nemůže umět hned.

Nerostl jsem bez zásad. Při jejich obhajobě se nevyhýbám ani prostředkům neposvěceným. Přesto nevytloukám kostelní okna v necudném úslí po vyspravení společenského panenství.

Už od mládí mívám své mínění o všem, co k jeho tvorbě provokuje. Přesto tvrdím, že hlavu má člověk především k nošení klobouků, neboť nikde jinde by se tak nevyjímaly.

Líbuj se v rozpornosti jevů a konání, vysmívám se přičinám i důsledkům. Nic není nehodné smíchu: ani láska, ani hroby, programová nenávisť, zaprotokolovaná přátelství.

Nejsem zhusta vyhledáván, neboť zřídka bývám nezaneprázdněn. Jen několika přátelům vděčím za chvílky rozptýlení, omezené vzdáleností našich účastnických stanic a nedočkavostí dalších.

O můj volný čas se dělí četba se spánkem. Potlačení čtenářské vášně k prospěchu týraných očí může být jen a jen potlačením kvantity.

Nejsem tak mlád, abych se donucoval platit si zkušeností, ani tak stár, abych skrblil, nabídnou-li se mi přec. Živelný vývoj okolního světa neustále prodlužuje můj soukromý spor rozumu se srdcem a přiznám se, že nemám dost sil se prvnímu pro druhé zpronevěřit.

Adolf Loub — nar. 1928; žije v Olomouci. Básník, autor rukopisných sbírek
Básně na modré téma, Den otevřených dveří, Vždyť i srdce
je kus spravedlivé země, Sbohem, krásná krčmářko!, Neshod-
né pulzy, Sonatety, Čas nevíтанých křidel, Choreografie
myšlení.

* * *

Zmám se básní
vyslovit chtěje
ticho
jež se ve mně
chvěje

Marsyas

Až ztichnou moje stíchy
až lyru upustím
s tím že mi pukla smích
nechám se svléknout
z kůže
k podobě muže
zbaveného pýchy

* * *

Klamné je všechno zrcadlení
Nic jenom nic je kde nic není

Nocturno

Trochu ve hvězdách Trochu pod hvězdami
Trochu sám a trochu s vámi
Trochu spím Trochu sním
Trochu ničím Trochu čím?
Trochu jsem živ a trochu nežliv
Teď trochu střízliv
se trochu opiji

* * *

Kde je má klenba?
O zdech již vím

* * *

Nečekej světlo na lodi
jež obrácena vzhůru dnem
i nocí

M o r a v s k á

Lidé se liší
a soudí
Srdce odechťeli
z hrudí

* * *

Andělé padají
je tma a prosinec

Jen děti tlačí na sklo nosy:
Přijde Kdosi?

L e d e n

Do omrzení mrzne
Na okně bílé čáry přes rozpočet

Dům v obínadlech
Střecha v sádře
Římsy oteklé čímsy

* * *

Co tají ledy?
Ach co jen?
Že mráz v nás
není ukojen

* * *

O jemném sesypání růžových květů
o holosti trnů
o smutném vydechnutí vánku
o všem co má na kahanu
již ani stránku již ani větu

* * *

Něco mne trřští
něco pojí
Byvší i přišší jsem
životem smrtí
svojí

* * *

V hlomozu plebejských intonací
chci vzývat šeptem laskavého ducha
Do forem sličných vkládat slova
radosti která neutuchá

K r á — s n y

Jen to mne baví:
Být krásný
jak havran na větvi
stromu holého

* * *

Navečer básník zpěsnil
Spí? Sní?
Spí s ní
s písni

P a l a v a

V mém pohledu sever
ano
jihne

* * *

Něco se ve mně
stále přelévá
jak z chrámu do chlěva
Píseň jakási
bez krásy

Ó křídla mám
jak vesla
V zátocích tiché
skleslá

* * *

Všechno kolem tebe
je bodavě rytmické
I nuda
i nuda
Inu
da

Z v o n

Být čím
on
Bít čím
on

* * *

Vesel se z vesel
jimiž plácám
do hladiny
stojaté
tisíckrát játe vody

* * *

Člověk je stále týž
jen stíny mívá jiné
Je řeka která zůstává
ačkoliv voda plyne

* * *

Již zcela prost jsem nepokoje
co jsem a co jen mimikri je moje
Důkazy nemám pro oboje

J i ř í m u K.

Skloň se ke mně básníku
Vždyť i já skloňuji lásku
ve svých pádech

{Ze sbírky Nic víc /karty/
Staré Brno 1987}

Miroslav Holman — nar. 1938; žije v Brně, kde pracuje v chemickém výzkumu. Básník, prozaik, dramatik; publikoval v Hostu do domu.

Mají dějiny smysl?

Nechci se tu dotýkat problému smyslu výrazu „smysl“; vycházím z toho, že většina lidí ví dostatečně jasně, na co myslí, když mluví o „smyslu dějin“ či o „smyslu života“. A v tomto smyslu, ve smyslu, v němž je otázka po smyslu dějin kladena, odpovídám: **Dějiny nemají smysl.**

Abych tento názor zdůvodnil, musím nejprve říci něco o „dějinách“, na něž lidé myslí, když se táží po jejich smyslu. Dosud jsem si mluvil o „dějinách“, jako by si to nežádalo žádné vysvětlení. V tom už nemohu pokračovat: chci totiž vyjasnit, že **„dějiny v tom smyslu, jak o nich většina lidí mluví, prostě neexistují“**; a to je přinejmenším jeden důvod, proč říkám, že nemají smysl.

Jak většina lidí dospívá k užívání výrazu „dějiny“? Učí se o nich ve škole a na univerzitě. Čtou o nich knihy. Pozorují, co se vykládá v knihách pod názvem „dějiny světa“ či „dějiny lidstva“, a zvykají si dívat se na ně jako na více méně určitou řadu faktů. A tyto fakty tvoří, jak věří, dějiny lidstva.

Ale viděli jsme již, že řše faktů je nekonečně bohatá, a že je zde třeba výběru. Podle našich zájmů bychom například mohli napsat dějiny umění; nebo dějiny jazyka; nebo dějiny stravovacích návyků; nebo dějiny tyfu (viz Zinsserovy **Krasy, vši a dějiny**). Ovšem nic z toho není dějinami lidstva (ani to vše dohromady). Co mají lidé na mysli, když mluví o dějinách lidstva, jsou spíše dějiny Egyptské, Babylonské, Perské, Makedonské a Římské říše, a tak dále až do našich dnů. Jinak řečeno: Mluví o **dějínách lidstva**, ale na co myslí a co se učili ve školách, jsou **dějiny politické moci**.

Nejsou žádné dějiny lidstva, je pouze mnoho historií všech druhů aspektů lidského života. A jednou z nich jsou dějiny politické moci. Ty se povyšují na dějiny světa. Ale to je, tvrdím, urážka každého slušného pojetí lidstva. Je to sotva lepší než vykládat dějiny defraudací, loupení či travičství jako dějiny lidstva; neboť **dějiny mocenské politiky nejsou nic jiného než dějiny mezinárodního zločinu a masového vraždění** (zahrnuje v to, pravda, i některé pokusy o jejich omezení). Těmto dějinám se učí ve školách a mnozí z největších zločinců jsou prezentováni jako hrdinové.

Ale není opravdu nic takového jako univerzální dějiny ve smyslu konkrétní historie lidstva? Nic takového nemůže být. Věřím, že taková musí být odpověď každého humanisty a speciálně každého křesťana. Konkrétní dějiny lidstva, pokud by jaké byly, by měly být dějinami všech lidí. Měly by být dějinami všech lidských nadějí, zápasů a utrpení. Neboť žádný jedinec není méně důležitý než druhý. Ovšem tato konkrétní historie nemůže být napsána. Musíme sahát k abstrakcím, musíme vynechávat, vybírat. Ale tak dospíváme k mnoha historiím; a mezi nimi k oněm dějinám mezinárodního zločinu a masového vraždění, které byly vyhlášeny za dějiny lidstva.

Ale proč byly vybrány právě dějiny moci, a ne například dějiny básnictví? Jsou různé důvody. Jeden je v tom, že moc zasahuje nás všechny,

a básnictví pouze hrstku. Další je, že lidé mají sklon uctívat moc. Ale nemůže být pochyb, že uctívání moci je jeden z nejhorších druhů lidského modlářství, přežitek mentality klece, lidského otroctví. Uctívání moci se rodí ze strachu, emoce, která je právem v opovržení. Třetí důvod, proč byla mocenská politika učiněna jádrem „dějin“, je v tom, že držitelé moci si přáli být uctíváni a mohli své přání prosadit. Mnozí historikové psali pod dohledem generálů a diktátorů.

Vím, že tyto názory se setkají s nejsilnějším odporem, speciálně u některých obránců křesťanství; neboť, ačkoliv v Novém zákoně se sotva najde něco, co by takový názor podpořilo, považuje se často za křesťanské dogma, že Bůh se zjevuje v dějinách; že dějiny mají smysl, a že tento smysl je záměrem božím. Historicismus se tak považuje za nezbytný prvek náboženství. Ale to neuznávám. Tvrdím, že tento názor je čiré modlářství a pověra, a ne pouze z hlediska racionality či humanity, ale i z hlediska samotného křesťanství.

Co je za tímto náboženským historicismem? S Hegelem se dívá na dějiny jako na jeviště, či ještě lépe řečeno, jako na jakousi dlouhou shakespearovskou hru; a diváctvo považuje buď „velké historické osobnosti“, nebo abstraktně pojímané lidstvo za hrdiny hry. Pak se táží: „Kdo napsal tuto hru?“ A myslí si, že odpověď zbožně, když řeknou „Bůh.“ Ale jsou na omylu. Tato odpověď je čiré rouhání, protože hru nenapsal Bůh, ale profesori historie pod dohledem generálů a diktátorů.

Nepopírám, že je dovoleno vykládat dějiny z křesťanského hlediska právě tak jako z mnoha jiných hledisek: a bylo by jistě třeba zdůraznit například to, za jak mnoho našich západních snah a cílů, lidskost, svobodu, rovnost, vděčíme vlivu křesťanství. Ale zároveň platí, že jedině racionální, právě tak jako jedině křesťanský postoj (třeba i k dějinám svobody) je ten, že jsme za ně odpovědní sami v témtě smyslu, v jakém jsme zodpovědní za vše, co v našich životech děláme, a že nás může soudit jedině naše svědomí, nikoliv náš světský úspěch. Teorie, že Bůh zjevuje sebe a svůj soud v dějinách, je neodlišitelná od teorie, že světský úspěch je posledním soudcem a ospravedlněním našich činů; vede k týmž koncům jako doktrína, že dějiny budou soudit, to jest, že budoucí moc je právo; to je totéž, co jsem nazval „morálním futurismem“. Soudit, že Bůh se zjevuje v tom, čemu se obvykle říká „dějiny“, v dějinách mezinárodního zločinu a masového vraždění, je vskutku rouháním; neboť co se vskutku děje v říši lidských životů, je sotva jen dočteno těmito krutými a zároveň dětinskými pletkami. Život zapomenutého, neznámého jedince; jeho záhy a radosti, jeho utrpení a smrt, to je skutečný obsah lidské zkušenosti po věky. Kdyby se tomuto mohlo říkat dějiny, jistě bych neřikal, že je rouháním vidět v tom prst boží. Ale taková historie není a nemůže existovat; a všechny historie, které existují, naše historie Velkých a Mocných, jsou v nejlepším případě mělká komedie; je to opera buffa hraná mocnostmi mimo realitu (aš jako homérská opera buffa olympských božstev za scénou lidských zápasů.) Pouze jeden z našich nejhorších instinktů, modlářské uctívání moci či úspěchu, nás dovedlo k víře v realitu této

hry. A v těchto lidmi nejen udělaných, ale i lidmi padělaných dějinách si někteří křesťané troufají vidět ruku boží! Troufají si chápat a vědět, co Bůh chce, když mu imputují své trpasličí historické interpretace! „Naopak,“ říká K. Barth, teolog, ve svém *Credo*, „je třeba začít přiznáním... že vše, co se domníváme vědět, když říkáme ‚Bůh‘, nedosahuje ani nechápe Boha...“, ale vždy jen jednu z model, kterou jsme si sami vymysleli a zhotovili, ať už je to „duch“ či „příroda“, „osud“ či „idea“...“ (Pro tento postoj Barth označuje neoprotestantskou doktrínu o zjevování Boha v dějinách za „nepřijatelnou“ a za překročení „královského úřadu Kristova“.) Ale z křesťanského hlediska to není jen arogance, jež podkládá takové postoje; je to, blíže určeno, protikřesťanský postoj. Neboť učí-li křesťanství něčemu, pak tomu, že úspěch není rozhodující. Kristus „trpěl pod Pontským Pilátem“. Cítují znovu Bartha: „Jak se dostal Pontský Pilát do Kréda? Je možno ihned dát jednoduchou odpověď: je tam v úloze data.“ Tudiž historická moc, která byla úspěšná v oné době, má zde čistě technickou funkci vyznačit, kdy se tyto události staly. A jaké to byly události? Neměly co dělat s mocensko-politickým úspěchem, s „dějinami“. Nejsou dokonce ani příběhem neúspěšné nenásilné nacionalistické revoluce (a la Gándhí) židovského lidu proti římským dobyvatelům. Tyto události nejsou nic než utrpení člověka. Barth zdůrazňuje, že slovo „trpí“ se vztahuje k celku života Kristova a ne pouze k jeho smrti; říká: „Ježíš *trpí*. Tudiž není dobyvatelem. Nemá úspěch... Nedosáhl ničeho kromě... svého ukřižování. Totéž by se dalo říci o jeho vztahu k jeho lidu a k jeho žákům.“ Citováním Bartha chce ukázat, že to není jen má „racionalistické“ či „humanistické“ hledisko, z něhož se uctívání historického úspěchu jeví jako neslučitelné s duchem křesťanství. Na čem křesťanství záleží, nejsou historické činy mocných římských dobyvatelů, ale (abych užil Kierkegaardova výrazu) „co dala světu hříčka rybářů“. A přesto všechny teistické interpretace dějin se snaží vidět v dějinách, jak byly zapsány, tj. v dějinách moci a v historickém úspěchu, manifestaci boží vůle.

Na tento útok proti „doktríně zjevení Boha v dějinách“ se pravděpodobně namítne, že to je úspěch po jeho smrti, jímž se Kristův neúspěšný život na zemi nakonec zjevil lidstvu jako největší duchovní vítězství; že tímto úspěchem byly plody jeho učení, které jej dosáhly a osvědčily a jimiž bylo potvrzeno proroctví „Poslední se stanou prvními a první posledními“. Jinými slovy to byl historický úspěch křesťanské církve, skrze nějž se manifestovala vůle boží. Ale to je velmi nebezpečný způsob obrany. Jeho důsledek, že úspěch církve je argumentem ve prospěch křesťanství, jasně vyjevuje nedostatek víry. První křesťané neměli žádné světské povzbuzení tohoto druhu. (Věřili, že svědomí musí být soudcem moci, a nikoliv naopak.) Ti, kdož věří, že dějiny úspěchu křesťanského učení zjevují vůli boží, by se měli ptát: samí sebe, zda tento úspěch byl skutečně úspěchem ducha křesťanství; a zda tento duch netriumfoval v době, kdy církev byla pronásledována, spíše než v době, kdy církev slavila triumf. Která církev ztělesňovala tento duch čistším způsobem, církev mučedníků, nebo vítězná církev inkvizice?

Našlo by se mnoho lidí, kteří by s většinou těchto názorů souhlasili a po-

tvrdili by, že křesťanským poselstvím je pokora, ale kteří stále věří, že toto poselství je v rámci historicismu. Vynikajícím představitelem tohoto hlediska je J. Macmurray, který v *Klíči dějin* nachází podstatu křesťanského učení v historickém proroctví a který vidí v jeho zakladateli objevitele dialektického zákona „lidské povahy“. Macmurray soudí, že podle tohoto zákona musí politické dějiny neodvratně přinést „socialistické světové společenství. Základní zákon lidské povahy nelze zrušit... Jsou to pokorní, kteří obdrží zemi za dědiců.“ Ale tento historicismus se svým dosazením jistoty namísto nádeje musí vést k morálnímu futurismu. „Zákon nelze zrušit.“ Pak si můžeme být na základě psychologie jisti, že cokoliv učiníme, povede ke stejnému výsledku; že dokonce i fašismus musí nakonec vést k tomuto společenství; takže konečný výsledek nezávisí na našem morálním rozhodnutí, a není tedy třeba trápit se morální odpovědností. Říká-li se nám, že si můžeme být na základě vědeckého zkoumání jisti, že „poslední budou prvními a první poslední“, co je to jiného, než dosazení historického proroctví na místo svědomí? Nedospívá tato teorie nebezpečně blízko (jistě proti záměrům svého autora) k výstraze: „Buď rozumný a vezmi si k srdci, co ti říká zakladatel křesťanství, který byl velkým psychologem lidské povahy a velkým historickým prorokem; přidej se k posledním, neboť podle historických zákonů je to nejjistější cesta k tomu, jak se stát prvním.“ Takový klíč dějin znamená uctívání úspěchu; vyplývá z něho, že pokorní budou ospravedlněni, protože budou na vítězné straně. Překládá marxismus, a speciálně to, co jsem nazval Marxovou historicistickou morální teorií, do řeči psychologie lidské povahy a náboženského proroctví. Je to interpretace, která konec konců spatřuje největší význam křesťanství v tom, že jeho zakladatel byl předchůdcem Hegelovým — dejme tomu, že nejprřednějším.

Můj důraz na to, že úspěch by neměl být uctíván, že nemůže být naším soudcem a že bychom se jím neměli nechat oslňovat, a zvláště má snaha ukázat, že se v tomto postoji shodují s učením křesťanství, by neměly být špatně pochopeny. Nemám v úmyslu podporovat postoj „být z jiného světa“, který jsem kritizoval v minulé kapitole. Zda je křesťanství z jiného světa, nevím, ale jistě nás učí, že jediný způsob, jak osvědčit svou víru, je poskytnout praktickou (a světskou) pomoc těm, kdo ji potřebují. A je jistě možné spojovat postoj nejvyšší zdrženlivosti a dokonce pohrdání světským úspěchem ve smyslu moci, slávy a bohatství se snahou udělat na tomto světě to nejlepší a sledovat cíle, které jsme se rozhodli přijmout, s jasným záměrem jich úspěšně dosáhnout; nikoliv pro samotný úspěch či pro naše ospravedlnění historií, ale pro tyto cíle samy.

Silnou podporou některým z těchto názorů a speciálně názoru o neslučitelnosti historicismu s křesťanstvím lze najít v Kierkegaardově kritice Hegela. Ačkoliv Kierkegaard se nikdy úplně neosvobodil z hegelovské tradice, v níž byl vychován, sotva se najde člověk, který by jasněji rozpoznal, co hegelovský historicismus znamená. „Byli,“ psal Kierkegaard, „filozofové, kteří se snažili před Hegelem vysvětlit... dějiny. A prozřetelnost se opravdu mohla jen usmát, když viděla tyto snahy. Ale prozřetelnost se vůbec neusmá-

la, protože za tím byla lidská, čestná upřímnost. Avšak Hegel —! Zde je třeba homérského jazyka. Jak by bohové řvali smichem! Takový hrozný profesůrek, který prostě prohlédá nutnost čehokoliv a všechno, co je, a který nyní hraje celou tu záležitost na svůj flašinet: slyšte, vy bohové olympští! A Kierkegaard pokračuje zmínkou o útoku ateisty Schopenhauera na obhájce křesťanství Hegela: „Čtení Schopenhauera mi poskytlo více radosti, než mohu vyjádřit. Co říká, je naprostá pravda; a potom — to patří Němcům — je tak hrubý, jak umí být jen Němec.“ Ale Kierkegaardovy vlastní výrazy jsou skoro stejně hrubé jako Schopenhauerovy, neboť Kierkegaard si dovoluje říci, že hegelovství, které nazývá „tímto brilantním duchem prohnitostí“, je „nejodpornější ze všech druhů nevázanosti“, a mluví o jeho „plísni pompéznosti“, jeho „intelektuální prostopášnosti“ a jeho „nestoudném lesku zkaženosti“.

A vskutku, naše intelektuální právě tak jako etická výchova je zkažená. Je prostoupěna obdivováním brilance, způsobu, jak jsou věci řečeny, namísto kritického přijímání věcí, jež jsou řečeny (a věci jež jsou činěny). Je prostoupěna touto romantickou ideou lesku jeviště Dějin, na němž jsme herci. Jsme vychováni hrát s pohledem na galerii.

Celý problém výchovy člověka k zdravému pojmání své vlastní důležitosti vzhledem k důležitosti jiných lidí je hluboce zmaten touto etikou slávy a osudu, morálkou, která prostupuje výchovný systém založený stále na klasických a jejich romantickým pohledem na dějiny mocí a s jejich romantickou kmenovou morálkou, která vede zpět k Herakleitovi; je to systém, jehož nejzazším základem je uctívání moci. Namísto stízlivé kombinace individualismu a altruismu (abych opět užil těchto nálepek), to jest namísto pozice typu: „Na čem skutečně záleží, jsou lidské jedinci, ale neberu to v tom smyslu, že právě na mně příliš záleží“ se přijímá romantická kombinace egoismu a kolektivismu. To jest romanticky se nadsazuje důležitost emočního života lidského já a jeho „sebevyjádření“, a spolu s tím napětí mezi mnou a skupinou, kolektivem; ten nahrazuje druhé jedince, druhé lidi a nepřipouští rozumné lidské vztahy. „Vládnout, nebo se podrobit“ je konec konců heslem tohoto postoje: buď být Velkým Mužem, Hrdinou, který se vzpírá osudu a dosahuje slávy („čím větší pád, tím větší sláva,“ říká Herakleitos), nebo se podřídí vedení a obětovat se vyšší věci svého kolektivu. Je nepochybně neurotický, hysterický prvek v tomto přehnaném důrazu na důležitost napětí mezi sebou a kolektivem a nepochybují, že tato hysterie, tato reakce na tlak civilizace je tajemstvím silné emoční působivosti etiky uctívání hrdinů, etiky vládnutí a podrobení.

V pozadí toho všeho je jedna skutečná potíž. Zatímco je naprosto jasné (viděli jsme to v předchozích kapitolách), že politik by se měl omezit na boj proti zlu, místo toho, aby bojoval za „pozitivní“ či „vyšší“ hodnoty, „pro je štěstí atp.“, učitel je v principiálně odlišné pozici. Ačkoliv by svou stupnici „vyšších“ hodnot neměl svým žákům vnucovat, měl by se jistě snažit podnítit jejich zájem o tyto hodnoty. Měl by pečovat o duše svých žáků. (Když Sokrates říkal svým přátelům, aby pečovali o své duše, pečoval tím o ně.) Ve výchově je tedy jistě jakýsi romantický či estetický prvek, který

by neměl vstupovat do politiky. Ale ačkoliv to platí v principu, lze to sotva aplikovat na náš výchovný systém. Neboť to předpokládá vztah přátelství mezi učitelem a žákem, vztah, který, jak bylo řečeno, musí mít každá strana možnost rozvázat. [Sokrates si volil své společníky a oni jeho.] Již počet žáků v našich školách to vše znemožňuje. Následkem toho se snahy vstřípit vyšší hodnoty nejenom stávají neúspěšnými, ale je třeba říci, že vedou ke škodám — k něčemu konkrétnějšímu a veřejnějšímu, než jsou ideály, k nimž se mělo směřovat. A princip, že naši svěřenci by především neměli být poškozo-ováni, by měl být pro výchovu považován za právě tak zásadní jako pro medicínu. „Neškodit“ (a tudíž „dát mladým, co nejnutněji potřebují, aby se stali na nás nezávislí a byli schopni vlastní volby“) by mělo být zcela důstojným cílem našeho výchovného systému, a i uskutečnění tohoto cíle je velmi vzdáleno, i když zní realisticky. Namísto toho jsou v módě „vyšší“ cíle, cíle, jež jsou typicky romantické a tudíž nesmyslné jako například „plný rozvoj osobnosti“.

Pod vlivem takovýchto romantických idejí se individualismus stále ztotožňuje s egoismem, jak tomu byla u Platóna, a altruismus s kolektivismem (tj. s dosazením skupinového egoismu na místo egoismu individualisty). Ale to zahrazuje cestu dokonce i k jasné formulaci vlastního problému, problému, jak dosáhnout zdravého pojmání své vlastní důležitosti v poměru k jiným jedincům. Protože se pocituje, a právem, že máme směřovat k něčemu, co nás přesahuje, čemu bychom se mohli oddat a pro co bychom mohli podstupovat oběti, uzavírá se, že to musí být kolektiv s jeho „historickým posláním“. Jsme tedy vyzýváni k obětem a zároveň ujišťováni, že tím uděláme skvělý obchod. Podstoupíme oběti, říká se, ale získáme tím čest a slávu. Staneme se „slavnými herci“, hrdiny na jevišti Dějin; malý risk nám vynese velký zisk. To je pochybná morálka doby, v níž se přikládá význam jen malé menšině a v níž se nikdo nestará o obyčejné lidi. Je to morální politických či intelektuálních aristokratů, kteří mají naději dostat se do učebnic dějepisu. Nemůže to patrně být morálka těch, kdož dávají přednost spravedlnosti a rovnosti; neboť historická sláva nemůže být spravedlivá a může se jí dostat jen velmi málo lidem. Nespočetné množství lidí právě tak účtyhodných či ještě lepších bude vždy zapomenuto.

Dalo by se snad připustit, že herakleitovská etika, učení, podle něhož vyšší odměna může nabídnout pouze potomstvo, může být v nějakém smyslu poněkud vznesenější než etické učení, které nám doporučuje hledět na současnou odměnu. Není však tím, co potřebujeme. Potřebujeme etiku, která úspěchem a odměnou pohrdá. A takovou etiku není třeba vynalézat. Není nová. Učílo ji křesťanství, přinejmenším ve svých počátcích. Učí ji také industriální a vědecké spolupráce dnes. Romantická historicistická morálka slávy se zdá být naštěstí na ústupu. Ukazuje to Neznámý voják. Začínáme si uvědomovat, že oběť znamená právě tolik, ne-li dokonce víc, je-li položena anonymně. Naše etická výchova se tomu musí přizpůsobit. Musíme být vedeni k tomu, abychom konali svou práci; abychom podstupovali oběti pro tuto práci a nikoliv pro chválu či proto, abychom se vyhnuli vinně. (Fakt, že všich-

ni potřebujeme nějaké povzbuzení, nadějí, pochvalu či dokonce vinu, je zase jiná věc. Musíme nalézat své ospravedlnění ve své práci, v tom, co sami děláme, a nikoliv ve fiktivním „smyslu dějin“.)

Dějiny, tvrdím, nemají smysl. Ale z tohoto tvrzení nevyplývá, že zde nemůžeme dělat nic než zírat na dějiny politické moci s hrůzou, anebo v nich spatřovat černý humor. Neboť můžeme tyto dějiny vykládat se zřetelem na ony problémy mocenské politiky, jejichž řešení se snažíme najít dnes. Můžeme vykládat dějiny mocenské politiky z hlediska našeho boje za otevřenou společnost, za vládu rozumu, za spravedlnost, svobodu, rovnost a za kontrolu mezinárodního zločinu. Ačkoliv dějiny nemají cíl, můžeme jim vtisknout naše cíle; **a ačkoliv dějiny nemají smysl, můžeme jim smysl dát.**

Zde se opět setkáváme s problémem přirozenosti a společenské zvyklosti. Ani příroda ani dějiny nám nemohou říci, co by mělo být. Fakta, ať už z oblasti přírody nebo z oblasti historie, nemohou rozhodnout za nás, nemohou určit cíle, které si máme zvolit. Jsme to my, kdo zavádí účel a smysl do přírody i do dějin. Lidé si nejsou rovni, ale my se můžeme rozhodnout bojovat za rovnost. Lidské instituce, jako například stát, nejsou racionální, ale my se můžeme rozhodnout bojovat za to, aby se staly racionálnějšími. Sami jsme i s naší běžnou řečí celkově spíše emocionální než racionální, ale můžeme se snažit stát se poněkud racionálnějšími a užívat naší řeči nikoliv jako nástroje sebevyjádření [jak by řekli naši romantičtí vychovatelé], ale jako nástroje racionálního dorozumění. Dějiny samy — míním ovšem dějiny mocenské politiky a nikoliv neexistující příběh vývoje lidstva — nemají žádný cíl ani smysl, ale my se můžeme rozhodnout dát jim obojí. Tím můžeme učinit náš boj za otevřenou společnost a proti jejím odpůrcům (kteří, když jsou zatlačeni do rohu, vždy podle Paretovy rady ujíždějí o svých citech lidskosti); a můžeme podle toho dějiny vykládat. Nakonec totéž můžeme říci o „smyslu života“. Je na nás rozhodnout, čeho budeme chtít v životě dosáhnout, stanovit své cíle.

Tento dualismus faktů a rozhodnutí je, jak se domnívám, podstatný. Fakta jako taková nemají smysl; mohou jej nabýt pouze skrze naše rozhodnutí. Historicismus je pouze jednou z mnoha snah překonat tento dualismus; je zrozen ze strachu, protože couvá před uvědoměním, že neseme konečnou odpovědnost dokonce i za standardy, které si volíme. Ale taková snaha se mi zdá být právě tím, co se obvykle označuje jako pověřivost. Neboť předpokládá, že můžeme sklízet tam, kde jsme neseli; snaží se nám namluvit, že když jen budeme držet krok s dějinami, všechno půjde a musí jít správně, a že z naší strany se žádné zásadní rozhodnutí nežadá; snaží se přesunout naši zodpovědnost na dějiny, a tím na hru démonických mocností mimo nás; snaží se zakládat naše činy na skrytých záměrech těchto mocností, které můžeme postihnout pouze mystickou inspirací nebo intuicí, a klade tak tyto činy a rozhodnutí na morální úroveň toho, kdo inspirován horoskopy a sny vojí své šťastné číslo v loterii. Jako hazardní hra je historicismus zrozen z naší nedůvěry v racionalitu a zodpovědnost za naše činy. Je to padělaná naděje a padělaná víra, snaha nahradit naději a víru, která vyvěrá z našeho

morálního nadšení a opovržení úspěchem, jistotou, která vyvěrá z pseudo-vědy; ať už je to pseudověda o hvězdách, o „lidské přirozenosti“ či o dějinném určení.

Historicismus, tvrdím, není jen racionálně neudržitelný, je také v konfliktu s každým náboženstvím, které učí o důležitosti svědomí. Neboť takové náboženství musí souhlasit s racionalistickým postojem k dějinám v jeho důrazu na naši konečnou odpovědnost za naše činy a za jejich odraz v běhu dějin. Je pravda, že potřebujeme naději; jednat, žít bez naděje je nad naše síly. Ale nepotřebujeme víc a nesmíme dostávat víc. Nepotřebujeme jistotu. Speciálně náboženství by nemělo být náhradou za sny a splnění přání; nemělo by se podobat ani losu v loterii ani pojistce pojišťovací společnosti. Historicistický prvek v náboženství je prvkem modlářství, prvkem pověry.

Tento důraz na dualismus faktů a rozhodnutí určuje také náš postoj k takovým idejím, jako je idea „pokroku“. Domníváme-li se, že dějiny směřují k pokroku, nebo že jsme k pokroku zavázáni, pak podléháme témuž omylu jako lidé, kteří věří, že dějiny mají smysl, který v nich může být objeven a nemusí jim být dán. Neboť směřovat k pokroku znamená směřovat k jistým cílům, k cílům, které existují pro nás jako pro lidské bytosti. „Dějiny“ to dělat nemohou; pouze my, lidscí jedinci, pro to můžeme pracovat; můžeme to dělat hájením a posilováním oněch demokratických institucí, na nichž závisí svoboda a s ní i pokrok. A budeme mnohem úspěšnější, když si uvědomíme, že pokrok spočívá v nás, na naší bdělosti, na našem úsilí, na jasnosti našich koncepcí, našich cílů a na realismu jejich volby.

Namísto abychom se stavěli do pózy proroků, musíme se stát dělníky vlastního osudu. Musíme se učit pracovat na svém, jak nejlépe můžeme, a všimnout si svých omylů. A když jsme opustili ideu, že dějiny mají mocí budou naším soudcem, když jsme se přestali starat, zda nás dějiny ospravedlní, pak se nám snad jednoho dne podaří dostat moc pod kontrolu. Tak bychom naopak my mohli ospravedlnit dějiny. Velmi by potřebovaly takové ospravedlnění.

Karl Raymund Popper

V knihách o metodologických problémech exaktních věd se můžeme setkat s citací myšlenky o testovatelnosti jako kritériu vědeckosti (nikoliv pravdivosti) teorie. To je jedna z nejpravděpodobnějších cest, jakou se u nás čtenář s filozofickými zájmy dostává k první informaci o díle Carla Raymunda Poppera, jednoho z největších racionalistických filozofů naší doby. V knize *Hypotézy a vyvrácení* (*Conjectures and Refutations*) říká Popper, jak k této myšlence dospěl v intelektuálně plodném ovzduší Vídně po první světové válce, když porovnával tři nejdiskutovanější teorie té doby — marxismus, psychoanalýzu a teorii relativity. Teorie je tehdy vědecká, lze-li

si jasně představit skutečnosti, které ji odporují, a vyzkoušet teorii v situacích, kde se takového skutečnosti mohou objevit. Není tedy svědectvím o vědeckosti teorie, že „dokáže vše vysvětlit“, protože myšlení a řeč jsou až příliš ohebné, než aby nadokázaly vyložit libovolnou skutečnost v duchu a priori přijatého názoru. Teorie je hodnotná tím, že riskuje zkoušku, a nikoliv tím, že ji dokáže zamluvit.

To je jedna z myšlenek, na nichž Popper zakládá svou filozofii kritického racionalismu. Na rozdíl od racionalismu nekritického chápe tento racionalismus sám sebe jako jistý druh víry, která již nemůže dokázat sama sebe anebo najít provždy platné vymezení toho, co je racionální. Kritický racionalismus spočívá v neustálém tážení, kritice, diskusi a rozvíjení tradice. Ale právě proto, že si nedělá nereálné iluze, ukazuje se plodnější a životnější než racionalismus nekritický, který často vedl k pravému opaku racionálního myšlení a jednání. Jeví se jako jediná cesta, jak dosáhnout mezi lidmi aspoň částečné shody a porozumění.

Seznam působišť i bibliografie díla K. R. Poppera jsou velmi rozsáhlé. Jeho posledním domovem se stala Anglie. Mezi jeho nejvýznamnější díla patří nesporně *Otevřená společnost a její nepřátelé* (*Open Society and Its Enemies*) napsaná za 2. světové války. Zabývá se kriticky filozofií Platóna, Aristotela, Hegela, Marxe, jakož i současníků: Heideggera, Jasperse, Whiteheada, Toynbeeho. Vyznívá jako odmítnutí „historicismu“ — víry, že lidské dějiny se řídí předem daným zákonem, jehož objevení je cílem vědy a dodržování cílem morálky. Zároveň je odmítnuta „orakulární filozofie“, která podává své učení bez racionálních argumentů a kritické reflexe.

K posledním dílům Popperovým patří *Já a jeho mozek* (*The self and its brain*). Tato kniha shrnuje argumenty pro názor, že lidské vědomí aktivně zasahuje do hmotného světa a že tuto interakci nelze vyložit metodami exaktních věd. Tento názor nazývá Popper „interakcionalismus“. Spoluautorem díla je velký neurofyziolog John Eccles. Kromě příspěvků obou autorů obsahuje kniha také jejich dialogy.

Zmíněné již Hypotézy a vyvrácení jsou souborem esejí o nejzávažnějších filozofických a společenských problémech naší doby. Pozoruhodné jsou například úvahy *Co je dialektika?* a *Utopie a násilí*.

Popperovy statí a knihy vynikají jasností podání a otevřeností soudů. Jsou proto velmi podnětné i pro čtenáře, který Popperovy názory ve všem nesdílí — např. bezvýhradně kladné ocenění role vědy a techniky či optimistický pohled na současnou západní civilizaci.

Pro českého čtenáře je zajímavé, že Popper vysoce oceňoval T. G. Masaryka jako jednoho z vůbec největších bojovníků za otevřenou společnost. Vážil si i předválečné republiky jako jednoho z nejlepších států té doby, domníval se však, že princip národního státu, na němž byla založena, byl nešťastný a musel ji přivést do krizové situace.

Naše ukázka je závěrem díla *Otevřená společnost a její nepřátelé*. Jde, bohužel, patrně o jeden z prvních překladů Poppera do češtiny. Vynecháváme rozsáhlý poznámkový aparát.

//Překlad i poznámka jsou z roku 1985. Co pro nás objev Poppera v brněnské univerzitní knihovně znamenal, říká věta z dopisu přítelkyně: „Je báječné, že někdo takový existuje. Srozumitelnost spojená s přesností, laskavost se spravedlností.“ Jak se zdá, učinilo podobný objev nezávisle na sobě více „hledajících ve filozofii“. Někteří z nich se postarali o to, že jsou již připraveny překlady několika Popperových knih do češtiny anebo se na nich pracuje (Otevřená společnost, Bída historicismu, Nekonečné hledání). //

Přeložil a poznámku o autorovi napsal Jan Novotný.

Jan Novotný: — nar. 1944. RNDr., fyzik; působí na Univerzitě J. E. Purkyně v Brně.

POZNÁMKY

60. léta

Napsat tento článek způsobem víceméně objektivistickým, to jest blížícím se k uznávané pravdě, a vyvolat tak ve čtenáři pouze laxní odezvu se zdá autorovi nedostatečným. Napsat ho způsobem, který by vyvolal vřelý všeobecný souhlas, je pro něj nejen nemožné, ale — pro člověka z nejmladší generace — i nemyslitelné. Nezbyvá než napsat článek, který vzbudí zasloužený — možná i pohoršený — nesouhlas.

Abych mluvil konkrétněji, 60. léta jsou pro mě fenomén jak kulturní, tak politický, ovšem oproti rozšířenému úsudku se tyto dva fenomény nikterak nepřekrývají. A aby byl zmatek dovršen, ony se nepřekrývají nejen v jedné zemi, ale nepřekrývají se ani v různých zemích navzájem.

Pokusím se teď vyčíst několik nejčastějších asociací vyvolávaných pojmem 60. léta: Pražské jaro, progresivní rock, hnutí hippies, válka ve Vietnamu, české firmy, pařížský máj, atentán na Kennedyho, XXII. sjezd a odstranění Chruščova, móda miní a jeans, 4. sjezd spisovatelů, Bob Dylan, Semafor...

Jak se v této skrumáži vyznat?

Snad jediné, co bylo pro všechny zúčastněné společné, byl stav mírné až hysterické euforie, zakončený posléze těžkou kocovinou. Mezitím — tu i tam — kdosi držel štít a snažil jednu ránu za druhou až — to nakonec vzdal.

Ale odkud se vzala ona euforie, ono nekritické očekávání rychlého a radikálního zlepšení... Tady asi musíme jít na samý začátek 60. let, do

léta 1962, do okamžiku, kdy byla zažehnána karibská krize. Pro člověka Evropy znamená toto datum ohromný přelom. Poprvé po třiceti letech přestává být bezprostředně ohrožen ať vidinou, či přímo realitou války. V mentalitě a chování lidí přinesla tato postupně uvědomovaná skutečnost obrovský zlom. A nebyl to vždy jen zlom do žádoucího směru; otázkou je, zda tak, jak nastal, představoval ten zlom vůbec něco žádoucího. Nebo; dokud se člověk cítil ohrožen, dopřával více pozornosti určité kulturní tradici, která byla ohrožena současně s ním a jež ho vždy duchovně předcházela, takže s ní mohl navazovat niterný dialog. Tento společný pocit ohrožení byl zároveň zdrojem vitality onoho proudu, kategorizovatelného nejlépe jako existencialismus, ovšem v mnoha přesazích zabírajícího podstatnou část kulturního horizontu.

Úpadek tohoto dialogu začal jeho zveřejněním — jež bylo možné díky celkovému posunu doleva. Vzhledem k charakteru oné „veřejnosti“ bychom to ovšem lépe mohli nazvat zbulvárněním — filozofové, spisovatelé a myslitelé se stávají hvězdami předních časopisů a postupem času také adoptovanými otci různých levicových či levičáckých hnutí.

Začátek 60. let znamená nejen postupné rozbití modelu „klasické moderní evropské kultury“, ale i podstatnou proměnu kultury americké. Z té především mizí poslední básnické hnutí — a poslední velké kulturní hnutí vůbec — beatníci. Způsob jejich likvidace je pro přicházející události zcela vzorový. Jedná se vlastně o rozbití klauzury, ve které se společně se svým publikem ocitli v době studené války.

60. léta byla dobou zrychleného vývoje a polarizace. Zde proklamovaná, jinde doopravdy udržovaná jednotu většiny společnosti mizí a jednotlivé skupiny a vrstvy deklarují a usilují o své cíle. Odtud také ohromná rozmanitost orientací a prostředků onoho směřování, počínaje nenásilím M. L. Kinga a konče radikálními akcemi budoucích teroristů všech zabarvení.

Všechny tyto tendence byly v zárodečném stavu přítomny i ve společnostech socialistických států. I u nás bylo lze v postupující diferenciaci vytušit pozvolný úpadek prestiže kultury a bohužel i kulturnosti samé a poznanáhlou přeorientaci na politické a konzumní cíle. Tato přirozená polarizace byla pozakryta oživením odvěkých národních iluzí, že právě u nás to může být jinak (neřku-li naopak) než v celém světě.

Z celosvětové série následujících karambolů lze vyvodit dva důležité závěry: žádný společenský řád nemůže být odstraněn lidmi, kteří jsou jeho organickou součástí — v trochu jiné rovině je to prostě očividně nesmyslné tvrzení barona Prášila, že se lze vytáhnout za vlastní vlasy z močálu. A vlastně už jen k minulosti vztážené potvrzení nesmírné úlohy kultury jako prostředku dialogu společnosti se sebou samou.

Neúspěch 60. let viděných jako pokus o novou konstituci společnosti, nové socializační tendence (ve smyslu nového „společenštění se“) tak jen prohloubil další rozklad této společnosti jako společenství, rozklad, který v krajním případě dospěl až k úplné atomizaci.

Nechtěnými dětmi těchto událostí, dětmi „moci, která se neumocnila,

kteřá ovšem stačila demaskovat moc vládnoucích, jsou hippies. Hippies jsou generací vyrůstající za neustálých společenských debaklů, navíc oni sami přispěli k tomu, že některé tyto debakly přestaly být považovány za vítězství. Alentát na Kennedyho, válka ve Vietnamu, zavraždění M. L. Kinga a postupný rozklad široké fronty nejrůznějších společenských hnutí — tak kritickou dekádu nezažila Amerika v celé své historii.

Pro hippies se krásně hodí biblické rčení, že jako Saul při hledání oslů nalezl království. Ještě v roce 67 byla jejich heslem „květinová moc“, ovšem o dva roky později, v době Woodstocku, se priorita přehazuje — rozčarování, zmatení hippies jako by obrátili akcent: tedy už spíše „moc květin“. Těch několik intelektuálů, kterým tehdy stáli za komentář (u nás třeba Miroslav Holub v Žit v New Yorku), nad nimi ohrnulo nos ze své pozice oprávněně, neboť tu byla generace, která nevzývala jejich duchovní a kulturní modly, nehrála si na avantgardu, nepouštěla se do revoluce, nedělala zkrátka nic. A o to tady také běží. Neboť hippies objevili prosté kouzlo nicnedělání, působící jako protijed proti otupujícímu zmatku naší civilizace. Nicnedělání bylo totiž tou nejmocnější zbraní, schopnou zcela rozvrátit iracionální, nicméně perfektně racionálně fungující stroj americké společnosti. Nicnedělání je totiž nepřeslechnutelnou otázkou položenou celé té horečnatě se pachtící generaci „otců“. Tohle všechno si ovšem ty prosté dětičky nestačily uvědomit — ostatně není divu, uvážíme-li jejich (spíše neexistující) výchovu mezi televizními obrazovkami, supermarkety a později v lavicích provinčních univerzit.

Ono heslo „drop out“ (jít od toho) bylo ovšem chápáno jako výzva smečky falešných proroků, politických a náboženských radikálů, samozvaných mesiášů a propagátorů drog — později i obchodníků s tímže —, aby se na tyto děti udivené vši tou melou vrhl a začal jim vnucovat svůj vlastní recept. Důsledky byly smutné, leč nikoliv ještě katastrofální — z dnešní zkušenosti je spíše s podivem, že ačkoliv drogy tenkrát ochutnal skoro každý, opravdových těžkých narkomanů bylo relativně málo — těch začalo přibývat až po skončení masopustu, během 70. let. Samotní hippies tenkrát prožívali kritické období — komuny opouštěli všichni, kdo je chápali jen jako svérázný prázdninový tábor, a naopak se to tam začalo hemžít senzacechtivými novináři. A to je to nejhorší znamení.

A tak ten nejradikálnější pokus celých 60. let — pokus o vytvoření úplně nového společenství „zákonitě“ ztroskotal. Přišel předčasně, přišel příliš pozdě — asi o 5 000 let. Ta hrstka zbylých opravdových hippies si uvědomila, že na tomto světě pro ně není místo — a část to vzdala, část propadla tvrdým drogám. Jestli se někdo z nich zachránil v některém z posledních doopravdy fungujících lidských společenství — to se nedovíme, protože toho masové sdělovací prostředky nenajdou.

A vědomí tohoto fatálního krachu vyčerpalo nadšení pro revolty té probudilejší části mládeže Západu jistě na celá desetiletí.

Z Národních novin

5. dubna 1848

Počínáme noviny tyto v době předúležitě. Státy se boří, národy se sbírají, stejný hledá si k sobě stejného. Nikdo nemůže, leč by vševědoudností nadán byl, udati, jaký bude letos na podzim stav politický zemí evropských.

V době takové rohodné každý národ především dbáti musí sám o sebe, neboť se mu jen takový osud dostane, jakého si sám zasloužil statečností, vytrvalostí, podnikavostí a především duchem svým. Kdo prospí lenivě dobu, ve které se dary rozdělují, ten bez podílu odejde, zůstaven porobě a nízké služebnosti. Kdo sám v sebe doufá, ten nejlepší podporu neleznu.

Karel Havlíček Borovský

Máchové pruderie

„Šifrované části [Máchoých deníků; pozn. autora] obsahují některé osobní poznámky, ... charakteristiky současníků a zejména intimní údaje erotické a sexuální... Ani vydání v KK neotvíralo intimní vrstvu těchto textů... V našem vydání přejímáme postup Knihovny klasiků.“

[Komentář k Dílu KHM, sv. II.,
Čs. spisovatel 1986]

Máme právo dobývat se do básníkovy soukromí? Kde je v umění hranice intimního a veřejného? Così, počínaje životními daty, ze života umělce vždy uvádíme. Samo dílo, okno do básníkovy duše, dotváří psychologie lidských dat, jež vyplývá z jedinečného životního osudu. Ovšem do jaké míry má být sklo básníkovy domu průhledné? Netkví problém v onom skle, ale spíš ve schopnosti přihlížejících vidět? Vidět, toť chápat nebo být pochopen. Moderní, komplikovaní lidé před sebou nemají tajných míst a ironie i sebeironie je smírou rozlehlosti ducha. Je tak možno spatřit nejen v židovském folklóru.

Existuje-li u člověka nějaká strašlivá vada, již je nutno v nedospělosti tajit, pak je to právě fakt, že člověkem je. A to se všim všudy. Nedokonalý obléká neduhy pro slávu pozemskou a osobní. Pro prebendu je lépe být poněkud dokonalejší, než je možno statisticky zjistit u druhých. Ti skutečně dokonalejší většinou netají nic. Nejen že vše, co vypovědi může být použito proti nim. Co víc, sami toho proti sobě používají, aby odhalili lidské dno a kořeny, které rostou právě na něm. Činí tak mnohdy s úsměvem, třebaš hořkým.

Toť osud básníkův v samé delikátnosti. Otázku o umělcově soukromí, otázku nanejvýš vědně literární, za naše vědecké pracovníky vyřešila již dávno pruderie pokrytecká.

O Máchových denících se ví ledaco a leccos se i proslýchne. Co si nám napovídá, že jejich obsah je huslen šifrování. Mácha ukryl před zlatokopy nehotové společnosti do třinácté komnaty své lidské nestylizované prožitky. Děkujeme za tu ohleduplnost před zneužitím a simplifikací dodnes. Co si však počít s tím dílem jeho tvorby, když už jsme našli klíč k jeho dešifrování?

Mácha byl nade vším lidským usilováním. Způsobem, o němž se mluvilo výše, i nad sebou. Vládl mu rozum, jenž odebíral smysl vši skutečnosti. Dovoloval mu z největšího mravního dobra konat vzápětí nelidskou zvrácenost a z oně perverze přejít zase přímo k sebeobětování pro maličkost v lidském řádu. Toť nezbytný osud toho, jenž se odhodlá balancovat ve hře existence na hranici včlenění do lidského logu a nejvyšší objektivizace; mezi „nabídkou racia“ a „potřebou temperamentu“.

A zatím co Mácha zpíval se soudruhy na besedě o širé vlasti, na tváři lehký žal, v srdci hluboký smích, čněl přesto jako bídlo z vody z celé své širé doby. A čněl z ní dodnes. Osud takříkajíc židovský. Osud vši velikosti a ... přechýlávosti.

Co s Máchou? Ač „nepohodlný“, utajit se nedal a nedá. Tolik se vešlo do jeho díla — všechna nižší stadia na cestě k hegelovské alienaci, která mohou zajímat člověka. Co sám parodoval, čím málem psal alibi: vlast, láska, zem... hodnoty spatřené, odlišené i splývající až na pozadí nicoty a dovedené k mezím i za ně samé; těch se uzvedáme z jeho díla.

Pruderie a falešné sebevědomí byly vždy projevem netolerantní a nesnášlivé společnosti. Netolerance sama je pak signifikací nedospělosti.

Ti, již přirozenost pro pocit svého sebevědomí nabalují do třebas smradlavého, ovšem neprodyšného ovčáka, vlníme z toho, že je třeba před dětmi tajit souvislosti lásky a biologie, mravnosti a marnosti, ortenovské intimity, inkviziční obětí i osudy. Kterak hluboko bychom potřebovali zakopat Klímu Ladislava... Dekadence trestá se v proudu utužujícího se sebevědomí vyobcováním z dějin i literatury!

A tak Mácha zůstává nadále nejen svými deníky poctivým barometrem společenského stavu. Ať budoucnost posoudí, zda byl obětí degenerované senility anebo šťastné adolescence. Lze-li mezi tím klást nějaký rozdíl — deníků se nedočkáme. Naštěstí. Obrovitost Máchova, i bez deníků, i bez pruderie, zůstane nedotčena.

J K F

Miroslav Urban, Svatý Jan u Kožova, Tachovsko (1985)

Miroslav Urban, Svatý Jan u Kočova, Tachovsko [1985]

Miroslav Urban, Světce, Tachovsko [1985]

Miroslav Urban, Moldava, Krušné hory (1986)

Miroslav Urban, Hořany, Mostecko [1981]

Miroslav Urban, Buškovice, Podbořansko (1984)

Miroslav Urban, Ahnskov, Chomutovsko [1985]

Miroslav Urban, Ahníkov, Chomutovsko (1986)

obálka: Ahníkov, Chomutovsko (1986)

Autor fotografií: Miroslav Urban, nar. 1953. Žije v Olomouci. Zaměstnán jako čerpadlař. Zabývá se příležitostně fotografií, kresbou, natáčením filmů.

OBSAH

Josef Šafařík: Mefistův monolog	1
Pět otázek Jiřímu Kolářovi	8
Blanka Kostřicová: Zimní zkouškové období (a jiné prózy)	9
Adolf Loub: Tichoučké tryzny (a jiné básně)	14
Miroslav Holman: ... (a jiné básně)	24
Karl Raymund Popper: Mají dějiny smysl?	29
Poznámky	38

S velkým zpožděním uzavíráme druhý ročník (1989) časopisu Arch A 5. Toto číslo předáváme čtenářům tak, jak bylo připraveno do tisku nedlouho před listopadem 1989; tento fakt je třeba při čtení některých příspěvků vzít v úvahu.

Zatím není známo, zda a v jaké podobě bude Arch A 5 dále vycházet, o jeho obnovení však usilujeme. Svůj zájem o případné odebrání časopisu můžete dát najevo na adrese uvedené v tiráži.

Toto číslo vychází v omezeném nákladu a je určeno především přátelům a dřívějším čtenářům. Lze je prodávat nejvýše za výrobní tiskárenskou cenu uvedenou níže.

16. ledna 1991

Arch A5 č. 4/89. Ročník druhý.

Redakce: Antonín Bezděk, Václav Burlan, Jiří Freund

Připraveno do tisku: 25. října 1989

Vydala literární skupina A R C H vlastním nákladem.

Adresa redakce: Václav Burlan
Komenského 10
772 00 Olomouc
Československo

